

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO SPRENDIMŲ APŽVALGA

(2012 m. rugpjūčio 1 d. – 2012 m. gruodžio 31 d.)

**Parengė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo
teisinės analizės ir informacijos departamentas**

Svarbi pastaba: Prieš supažindindami su Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisinės analizės ir informacijos departamento parengta Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. rugpjūčio 1 d. – 2012 m. gruodžio 31 d. praktikos apžvalga, jos autoriai nori atkreipti skaitytojų dėmesį, kad pateikiamos neoficialios Europos Žmogaus Teisių Teismo procesinių sprendimų santraukos, kurios Europos Žmogaus Teisių Teismo nesaisto. Šis dokumentas yra tik informacinio pobūdžio.

Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti Europos Žmogaus Teisių Teismo interneto svetainėje www.echr.coe.int.

Apžvalgoje naudojami pagrindiniai sutrumpinimai:

EŽTT – Europos Žmogaus Teisių Teismas

Konvencija – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO SPRENDIMŲ APŽVALGA

(2012 m. rugpjūčio 1 d. – 2012 m. gruodžio 31 d.)

<i>I. KANKINIMO UŽDRAUDIMAS (Konvencijos 3 str.)</i>	5
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 20 d. sprendimas byloje Kasperovičius prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 54872/08)</i>	5
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje Tautkus prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 29474/09)</i>	8
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. spalio 9d. sprendimas byloje X prieš Turkiją (pareiškimo Nr. 24626/09)</i>	12
<i>II. TEISĖ Į LAISVĘ IR SAUGUMĄ (Konvencijos 5 str.)</i>	14
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje James, Wells ir Lee prieš Jungtinę Karalystę (pareiškimų Nr. 25119/09, Nr. 57715/09 ir Nr. 57877/09)</i>	14
<i>III. TEISĖ Į TEISINGĄ BYLOS NAGRINĖJIMĄ (Konvencijos 6 str.)</i>	16
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. spalio 23 d. sprendimas byloje Süzer and Eksen Holding A.S. prieš Turkiją (pareiškimo Nr. 6334/05)</i>	16
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje Z. prieš Lenkiją (pareiškimo Nr. 46132/08)</i>	18
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. spalio 23 d. sprendimas byloje Zborovsky prieš Slovakiją (pareiškimo Nr. 14325/08)</i>	20
<i>IV. TEISĖ Į PRIVATAUS IR ŠEIMOS GYVENIMO GERBIMĄ (Konvencijos 8 str.)</i>	24
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje Joanna Szulc prieš Lenkiją (pareiškimo Nr. 43932/08)</i>	24
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje M. M. prieš Jungtinę Karalystę (pareiškimo Nr. 24029/07)</i>	26
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gruodžio 6 d. sprendimas byloje Michaud prieš Prancūziją (pareiškimo Nr. 12323/11)</i>	27
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. spalio 9 d. sprendimas byloje Alkaya prieš Turkiją (pareiškimo Nr. 42811/06)</i>	30
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. rugsėjo 25 d. sprendimas byloje Egitim Ve Bilim Emekcileri Sendikasi prieš Turkiją (pareiškimo Nr. 20641/05)</i>	32

V. SAVIRAIŠKOS LAISVĖ (Konvencijos 10 str.)	34
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gruodžio 18 d. sprendimas byloje Yildirim prieš Turkiją (pareiškimo Nr. 3111/10)</i>	34
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje PETA Deutschland prieš Vokietiją (pareiškimo Nr. 43481/09)</i>	35
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. spalio 9 d. sprendimas byloje Szima prieš Vengriją (pareiškimo Nr. 29723/11)</i>	38
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje Falter Zeitschriften GmbH prieš Austriją (pareiškimo Nr. 3084/07)</i>	40
VI. NUOSAVYBĖS APSAUGA (Konvencijos I Protokolo 1 str.)	42
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje Vistiņš ir Perepjolkins prieš Latviją (pareiškimo Nr. 71243/01)</i>	42
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. spalio 4 d. sprendimas byloje Chabauty prieš Prancūziją (pareiškimo Nr. 57412/08)</i>	45
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 12 d. sprendimas byloje Antonyan prieš Armėniją (pareiškimo Nr. 3946/05)</i>	48
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje Ališić ir kiti prieš Bosniją ir Hercegoviną, Kroatiją, Serbiją, Slovėniją ir buvusią Jugoslavijos Respubliką Makedoniją (pareiškimo Nr. 60642/08)</i>	51
VII. JUDĖJIMO LAISVĖ (Konvencijos IV protokolo 2 str.).....	55
<i>Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje Stamose prieš Bulgariją (pareiškimo Nr. 29713/05)</i>	55

I. KANKINIMO UŽDRAUDIMAS (Konvencijos 3 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 20 d. sprendimas byloje

Kasperovičius prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 54872/08)

Šioje byloje Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis (kankinimo uždraudimas). Byloje nagrinėjamas klausimas, ar asmens laikymo areštinėje sąlygos (kameroje nesant tualetu, kriauklės, lango arba kitų higienos reikalavimus atitinkančių fiziologinių poreikių tenkinimo priemonių) buvo nežmoniškos ir žeminančios.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas, Lietuvos pilietis, šiuo metu gyvenantis Vilniuje, 2006 m. spalį buvo laikomas Anykščių policijos areštinėje. Nuo spalio 9 d. iki spalio 11 d. jis dalijosi kamera su kitu asmeniu, o nuo spalio 12 d. iki spalio 16 d. buvo kameroje vienas.

Pareiškėjas kreipėsi į Anykščių policijos areštinės administraciją skųsdamasis, kad jo kameroje nėra tinkamų gyvenimui sąlygų. Į šį skundą pareiškėjui buvo atsakyta, kad kameros įrengtos pusiau rūsyje, todėl įrengimas lango, pro kurį patektų dienos šviesa, yra techniškai negalimas, o tualetų ir kriauklių įrengimui kameroje reikalinga visapusiška renovacija, kurios neįmanoma padaryti dėl finansinių lėšų trūkumo.

Taigi pareiškėjas pateikė ieškinį teismui, kuriame atsakovu įvardijo Anykščių prokuratūrą. Atsiliepime į ieškinį atsakovas pripažino, kad tam tikri ieškovo teiginiai atitinka tikrovę: sąlygos areštinėje iš tikrųjų neatitiko tinkamų „higienos ir funkcionavimo normų“. Teigiama, kad informacija apie esamą padėtį valdžios institucijoms buvo suteikta, taip pat buvo planuojama naujo pastato statyba.

Pareiškėjas kreipėsi su skundu į Seimo kontrolierių, nuroydamas, kad jis buvo laikomas areštinės kameroje, kurioje nebuvo kriauklės (praustuvo), tualetu ir lango, kameroje nebuvo natūralios šviesos ir šviežio oro.

Anykščių areštinės administracijos vadovas informavo Seimo kontrolierių, kad pastatas buvo pastatytas 1926 m., todėl kameroje neįmanoma įrengti tualetų ir kriauklės (praustuvo), tačiau ten laikyti asmenys galėjo naudotis tualetu, esančiu koridoriaus gale, o „kiekvienoje kameroje buvo naktinis kibiras“. Be to, sulaikytieji į savo kameras galėjo atsinešti geriamojo vandens.

2007 m. sausio 23 d. Seimo kontrolierius pripažino pareiškėjo skundą pagrįstu, nurodydamas, kad 2006 m. kovo mėnesį sveikatos priežiūros specialistai eilinį kartą pranešė apie tai, jog kameroje trūksta sanitarinių mazgų bei natūralaus apšvietimo, nors dirbtinis apšvietimas atitiko nacionalinių įstatymų normas. Buvo nustatyti ir kiti trūkumai, susiję su patalpų ventiliacijos sistema.

Pareiškėjas kreipėsi į Panevėžio apygardos administracinį teismą, prašydamas priteisti kompensaciją už patirtą neturtinę žalą, argumentuodamas tuo, kad areštinėje jis buvo laikomas žeminančiomis sąlygomis. Pareiškėjas pakartojo savo ankstesnius argumentus ir nurodė, kad neturėdamas kriauklės (praustuvo) jis negalėjo naudotis geriamu vandeniu. Kameroje esant netinkamam apšvietimui ir šviežio oro trūkumui nukentėjo jo regėjimas, kankino galvos skausmai. Pareiškėjas prašė priteisti 210 000 Lt neturtinės žalos atlyginimą. Jis taip pat teigė, kad buvo pažeistos jo teisės pagal Konvencijos 3 straipsnį.

Pirmosios instancijos teismas skundą atmetė kaip nepagrįstą. Teismas pripažino, kad pareiškėjo kalinimo sąlygos buvo nepriimtinos, tačiau pažymėjo, kad kalėjimo administracija negali būti pripažinta atsakinga už esamus trūkumus, nes valstybė neskyrė pakankamai finansinių lėšų situacijos gerinimui.

2008 m. liepos 11 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas patenkino pareiškėjo skundą toje dalyje, kurioje pareiškėjo laikymo kameroje sąlygos pripažintos nepriimtinomis. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad gyvenimo sąlygos kameroje šiuo atveju pareiškėjui sukėlė neigiamus išgyvenimus, taigi nagrinėjamas atvejis priartėjo prie tos ribos, kada gali būti konstatuotas Konvencijos 3 straipsnio pažeidimas. Tačiau pareiškėjas kameroje buvo laikomas trumpą laikotarpį ir nebuvo pateikta įrodymų, kurie pagrįstų pareiškėjo sveikatai padarytą neigiamą poveikį. Be to, tam tikri išgyvenimai, pavyzdžiui, privatumo trūkumas yra neišvengiami asmenims, (teisėtai) laikomiems areštinėje. Todėl Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nusprendė, kad nebuvo pakankamo pagrindo konstatuoti Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą.

Nagrinėdamas reikalavimą atlyginti neturtinę žalą, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas atsižvelgė į EŽTT formuojamą praktiką, kurioje nurodoma, kad tam tikrais atvejais vien pažeidimo fakto konstatavimas yra savaime pakankamai teisingas atlyginimas už patirtą skriaudą. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėjas su ieškiniu kreipėsi praėjus 9 mėnesiams nuo paleidimo iš areštinės ir per tą laiką nemalonūs išgyvenimai turėjo sumažėti. Atsižvelgdamas į tai, kad nebuvo konstatuotas Konvencijos 3 straipsnio pažeidimas bei į ribotus valstybės finansinius išteklius, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas atmetė pareiškėjo reikalavimą dėl neturtinės žalos priteisimo.

Taigi pareiškėjas kreipėsi į EŽTT dėl Konvencijos 3 straipsnio pažeidimo, nes asmens laikymo areštinėje sąlygos buvo nežmoniškos ir žeminančios.

Neoficiali sprendimo medžiaga

EŽTT pakartojo, kad pagal formuojamą praktiką pažeidimas (netinkamas elgesys) turi atitikti minimalų sunkumo (griežtumo) laipsnį tam, kad patektų į Konvencijos 3 straipsnio taikymo sritį. Šio minimalaus sunkumo (griežtumo) laipsnio reikalavimas yra santykinis ir priklauso nuo bylos aplinkybių, pavyzdžiui, nuo pažeidimo trukmės, pažeidimo fizinio ir moralinio poveikio, tam tikrais atvejais ir nuo lyties, amžiaus, nukentėjusiojo asmens sveikatos būklės (pvz., *Airija prieš Jungtinę Karalystę*, 1978 m. sausio 18 d., 162 par.).

Be to, spręsdamas dėl elgesio „nežmoniškumo“ Konvencijos 3 straipsnio prasme EŽTT privalo atsižvelgti į pažeidimo (netinkamo elgesio) tikslą (ar yra tikslas pažeminti asmenį) ir į padarinius, kuriuos sukėlė netinkamas elgesys (pvz., *Raninen prieš Suomiją*, 1997 m. gruodžio 16 d., 55 par.).

Remdamasis šioje byloje nustatytais faktais EŽTT pažymėjo, kad tris dienas (iš septynių, praleistų areštineje) pareiškėjas dalijosi kamera su kitu asmeniu. Kaip pripažino areštinės administracija ir kaip konstatavo Seimo kontrolierius bei Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, naktimis pareiškėjas turėjo naudotis kibiru kaip tualetu kito asmens akivaizdoje ir atvirkščiai, kitas asmuo turėjo naudotis kibiru kaip tualetu pareiškėjo akivaizdoje. Šį faktą iš esmės pripažino ir kompetentinga valstybės valdžios institucija, nurodydama, kad „konteineriai fiziologiniams poreikiams tenkinti buvo suteikti tik kaip papildoma priemonė“. Nepaisant kompetentingos valstybės valdžios institucijos teiginio, kad sulaikyti asmenys galėjo pasibelsti į kameros duris ir paprašyti sargybinių nuvesti juos į tualetą, EŽTT konstatavo, kad tokiu būdu sulaikyti asmenys buvo palikti sargybinių nuožiūrai. Padėtis, kurioje atsidūrė pareiškėjas, neatitinka Europos Tarybos standartų, nes sulaikyti asmenys turi teisę turėti priėjimą prie sanitarinių priemonių, kurios privalo būti higieniškos ir nežeminti asmens privatumo (Europos kalėjimų taisyklių 19.3 punktas).

EŽTT taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad Seimo kontrolierius ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo ventiliacijos sistemos neefektyvumą, kas galėjo sukelti nepatogumų dėl nuolatinių nemalonių kvapų kameroje, nesant tinkamai įrengto tualetu, ir tai dar labiau apsunkino pareiškėjo padėtį.

EŽTT teigimu, kompetentinga valstybės valdžios institucija nesiėmė jokių priemonių objektyviai nepriimtinioms sąlygoms areštineje gerinti. EŽTT manymu, ši spraga reiškia pagarbos trūkumą pareiškėjui, ir, atsižvelgdamas į išsakytus teiginius, EŽTT pabrėžė, kad pareiškėjo buvimas areštineje minėtomis sąlygomis pažemino pareiškėjo, kaip žmogaus, orumą ir sukėlė jam kančios bei nepilnavertiškumo jausmus, kurie taip pat jį žemino. Taigi, remdamasis išsakytais argumentais,

EŽTT konstatavo Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą ir priteisė pareiškėjui 3 000 eurų neturtinės žalos atlyginimą.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Tautkus prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 29474/09)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis (kankinimų uždraudimas). Nagrinėjamas klausimas dėl valstybės atsakomybės už kalinio sveikatos sužalojimą, muštynių su kitu kaliniu metu.

Faktinės aplinkybės

1996 m. pareiškėjas buvo nuteistas už prostitucijos organizavimą ir prostitutės nužudymą itin žiauriai, dalyvaujant kitiems bendrininkams. Pareiškėjas buvo nuteistas laisvės atėmimo bausme (14 metų kalėjimo). Tai buvo pirmasis jo nuteisimas. Kiti aštuoni bendrininkai taip pat buvo nuteisti laisvės atėmimu (nuo aštuonerių iki penkiolikos metų).

1996 m. gegužės mėnesį pareiškėjas atvyko į Pravieniškių kalėjimą ir buvo priskirtas kalėjimo IV būrio 1 brigadai. Vėliau jis buvo perkeliamas į kitus būrius. Jis praleido apie metus kiekviename iš jų. 2001 m. lapkričio 22 d. pareiškėjas buvo perkeltas į II būrio 2 brigadą. Jis nepatyrė jokių sužeidimų, kol ten buvo, ir nesiskundė gydytojams dėl sveikatos problemų, kurios galėtų liudyti apie smurtą kalėjime. 2002 m. spalio 2 d. apie 11 valandą nakties įvyko muštynės tarp pareiškėjo ir kito kalinio R. J., kurių metu pareiškėjas patyrė kelis galvos sužalojimus, lūžo jo kaukolė. Kitą dieną jam buvo atlikta operacija valstybinėje ligoninėje. Vėliau jis buvo paguldytas į kalėjimo ligoninę komos būsenos. Kitas kalinys, dalyvavęs muštynėse, patyrė kaktos traumą, jo koja buvo sulaužyta, liko mėlynės ant rankų. 2002 m. spalio 4 d. kalėjimo viršininkas pradėjo ikiteisminį tyrimą dėl įvykusio incidento.

2003 m. gegužės 12 d. Kaišiadorių apylinkės teismas pripažino, kad pareiškėjui padarytas sunkus kūno sužalojimas. Buvo konstatuota, kad R. J. smūgiavo ne mažiau kaip penkis kartus į pareiškėjo galvą ir kitas kūno dalis. R. J. prisipažino, kad padarė šią nusikalstamą veiką.

R. J. teigė, kad kivirčas tarp jo ir pareiškėjo buvo spontaniškas ir trumpas. R. J. taip pat nurodė, kad pareiškėjas nuo smūgių ir spyrių į galvą ir kūną nugriuvo ant akvariumo. Kitas kalinys, Ž. L., bandė juos išskirti. Tada įbėgo sargybiniai, ir muštynės baigėsi. Ž. L. paliudijo, kad bandė sustabdyti muštynes, kurios labai greitai baigėsi, kai į patalpą įbėgo kalėjimo darbuotojai.

Teismas, atsižvelgdamas į R. J. jauną amžių ir tai, kad jis prisipažino padaręs nusikalstamą veiką, nuteisė jį dvejų metų ir šešių mėnesių kalėjimo bausme bei konfiskavo visą jo turimą turtą. Teismas pridėjo šią bausmę prie anksčiau paskirtos įkalinimo bausmės, ir R. J. iš viso buvo nuteistas 10 metų ir 2 mėnesiams kalėjimo. R. J. taip pat turėjo atlyginti nuotolius, kuriuos patyrė valstybė dėl pareiškėjo hospitalizavimo ir gydymo, t. y. 9 021 Lt. Pareiškėjas tuo metu nesikreipė su civiliniu ieškiniu dėl neturtinės žalos atlyginimo.

2003 m. rugsėjo 3 d. sprendimu Kauno apygardos administracinis teismas atmėtė R. J. apeliacinį skundą, nurodydamas, kad byloje nėra pagrindo mažinti nuteisimo terminą, nes padaryta veika sukėlė sunkius padarinius. 2003 m. gegužės mėnesį, gydytojų sprendimu, pareiškėjui buvo konstatuotas I grupės invalidumas.

2003 m. birželio mėnesį pareiškėjas buvo paleistas iš kalėjimo, motyvuojant tuo, kad pareiškėjas po 2002 m. rugsėjo 2 d. įvykio tapo visiškai neįgalus. Be to, jis atliko du trečdalius jam paskirtos bausmės. Po įvykusių muštynių pareiškėjas buvo gydomas daugelyje ligoninių ir kituose reabilitacijos centruose. Be to, pareiškėjas prarado galimybę aiškiai kalbėti ir patyrė kitų sutrikimų, dėl kurių jam reikėjo nuolatinės savo šeimos pagalbos.

2007 m. balandžio 16 d. pareiškėjas pateikė civilinį ieškinį prieš valstybę, nurodydamas, kad jis turėjo teisę į turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą dėl patirtos žalos kalėjime. Jis argumentavo tuo, kad kalėjimo vadovybė turėjo pareigą palaikyti tvarką pataisos įstaigoje ir privalėjo užkirsti kelią žalai, dėl kurios jis vos nenumirė. Pareiškėjas teigė, kad buvo tiesioginis priežastinis ryšys tarp padarytos žalos ir to, kad kalėjimo vadovybė neužtikrino saugių sąlygų įkalinimo įstaigoje. R. J. dalyvavo byloje kaip trečiasis suinteresuotas asmuo, nes sprendimas dėl žalos atlyginimo turėjo tiesioginės įtakos jo turtinei padėčiai.

2008 m. vasario 21 d. Vilniaus apygardos administracinis teismas atmėtė skundą. Teismas pažymėjo, kad apeliantas praleido trejų metų ieškinio senaties terminą, taikomą byloms dėl žalos atlyginimo. Vis dėlto nagrinėjo bylą iš esmės ir nustatė, kad pareiškėjas nepateikė jokių įrodymų, pagrindžiančių tai, jog skundėsi Pravieniškių kalėjimo administracijai dėl nesaugių sąlygų, nors turėjo tokią teisę. Teismas taip pat pažymėjo, jog kalėjimo administracija tinkamai įgyvendino savo pareigas apgyvendindama kalinius, todėl nebuvo nustatyta pagrindo priteisti žalos atlyginimą.

Pareiškėjas kreipėsi su apeliaciniu skundu į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą dėl Konvencijos 3 straipsnio pažeidimo. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2008 m. lapkričio 24 d. apeliacinį skundą atmėtė, nes nebuvo pateikta įrodymų, pagrindžiančių, kad būtent Pravieniškių kalėjimo darbuotojų veikimas ar neveikimas sąlygojo incidentą tarp pareiškėjo ir R. J. Valstybė nebuvo pripažinta atsakinga už pareiškėjui padarytą žalą, kadangi nebuvo įmanoma konstatuoti kalėjimo darbuotojų neteisėtų veiksmų ar neveikimo.

Taigi pareiškėjas kreipėsi į EŽTT dėl Konvencijos 3 straipsnio pažeidimo, nes, jo manymu, Pravieniškių kalėjime nebuvo apsaugota jo fizinė gerovė, ir buvo sunkiai sužalota jo sveikata.

Neoficiali sprendimo medžiaga

EŽTT pakartojo, kad pagal formuojamą praktiką pažeidimas (netinkamas elgesys) turi atitikti minimalų sunkumo (griežtumo) laipsnį tam, kad patektų į Konvencijos 3 straipsnio taikymo sritį. Šio minimalaus sunkumo (griežtumo) laipsnio reikalavimas yra santykinis ir priklauso nuo bylos aplinkybių, pvz., nuo pažeidimo trukmės, pažeidimo fizinio ir moralinio poveikio, tam tikrais atvejais ir nuo lyties, amžiaus, nukentėjusiojo asmens sveikatos būklės (pvz., *Soering prieš Jungtinę Karalystę*, 1989 m. liepos 7 d., 100 par.).

Atsižvelgdamas į gydytojų išvadoje konstatuotus įvykusio incidento padarinius pareiškėjo sveikatai EŽTT nurodė, kad yra pakankamai rimtų požymių, rodančių, kad patirti išgyvenimai vertintini kaip nežmoniški ir žeminantys Konvencijos 3 straipsnio prasme. Todėl, EŽTT manymu, liko išsiaiškinti, ar valstybė gali būti laikoma atsakinga už netinkamą elgesį pareiškėjo atžvilgiu.

EŽTT pažymėjo, kad Konvencijos 3 straipsnyje nurodyta apauga pasižymi absoliutumo požymiu ir turi fundamentalios reikšmės visos Konvencijos sistemai, todėl EŽTT atsižvelgia į valstybės turimus pozityvius įsipareigojimus pagal Konvencijos nuostatas. O būtent, EŽTT yra konstatavęs, kad, siekiant įrodyti Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą, pareiškėjui pakanka pateikti įrodymus, kad valstybė, siekdama užkirsti kelią realiam ir tiesioginiam pavojui pareiškėjo fizinei neliečiamybei (apie kurią valstybė žinojo ar turėjo žinoti), nesiėmė visų veiksmų, kurių iš jos buvo galima objektyviai tikėtis. Atsakymas į klausimą, ar valstybė įvykdė savo pozityvias pareigas 3 straipsnio prasme, priklauso nuo nagrinėjamos bylos aplinkybių. Taip pat būtina nustatyti, ar valstybė žinojo ar turėjo žinoti, kad pareiškėjui grėsė pavojus iš kitų kalinių pusės, ir, jeigu taip, tai būtina nustatyti, ar Pravieniškių kalėjimo administracija savo įgaliojimų ribose ėmėsi protingai prieinamų priemonių, siekdama eliminuoti grėsmę ir apsaugoti pareiškėją nuo smurto. Šiame kontekste EŽTT pažymi, kad kalėjimo administracija turi pareigą atidžiai įvertinti, ar kaliniai kalėjime kelia pavojų (sau ar kitiems kaliniams).

EŽTT taip pat pažymėjo, kad Pravieniškių kalėjimo administracija negalėjo numatyti spontaniškų muštynių tarp pareiškėjo ir J. R. Taipogi EŽTT priminė faktą, kad iki muštynių dienos pareiškėjas II būrio 2 brigadoje išbuvo daugiau nei dešimt mėnesių. Nei pareiškėjas, nei jo atstovas nepateikė EŽTT duomenų, kurie rodytų, kad pareiškėjas per tuos dešimt mėnesių patyrė kokių nors sveikatos sutrikimų. Nebuvo pateikta įrodymų ir dėl to, ar šiuo laikotarpiu pareiškėjui grėsė pavojus dėl kitų kalinių.

Pareiškėjas taip pat buvo nurodęs kitą argumentą, kad Pravieniškių kalėjimo administracija privalėjo žinoti, kad jis neturėjo būti priskirtas prie II būrio 2 brigados, nes ten buvo laikomi tik itin „sunkūs“ nusikaltėliai, ir pareiškėjas nėra vienas iš jų. EŽTT pripažino, kad R. J. buvo nuteistas už sunkius nusikaltimus, įskaitant pasikėsinimą nužudyti, kas gali liudyti apie jo pavojingą charakterį. Pareiškėjas taip pat buvo nuteistas už sunkų nusikaltimą. Taigi abu muštynių dalyviai kėlė panašaus pobūdžio pavojų kitiems kaliniams bei visuomenei.

EŽTT nuomone, svarbiausias elementas sprendžiant dėl valstybės kaltės neužkirtus kelio pavojui, kylančiam iš kitų kalinių pareiškėjo atžvilgiu, yra 2002 m. spalio 2 d. įvykusio incidento aplinkybės. EŽTT pažymėjo, kad nesutarimas įvyko vakare, po vakarinio kalinių patikrinimo. Be to, baudžiamąjį procesą metu R. J. teigė, kad „ginčas buvo spontaniškas“, „muštynės buvo trumpos“, „įbėgo sargybiniai ir viskas baigėsi“. Tą patį nurodė ir kitas kalinys Ž. K. Remdamasis minėtomis aplinkybėmis bei atsižvelgdamas į pranešimų dėl kitų ankstesnių incidentų (muštynių) II būrio 2 brigadoje nebuvimą, EŽTT pripažino, kad kalėjimo administracija nėra atsakinga už aiškiai spontaniškų muštynių pasekmes. Pakartodamas, kad imtis veiksmų prieš smurtą tarp kalinių ir užkirsti jam kelią yra valstybės atsakomybė, EŽTT konstatavo, kad nagrinėjamoje byloje Pravieniškių kalėjimo vadovybė atliko įprastą pavojaus, kurį kėlė pareiškėjas ir R. J., įvertinimą. Muštynės įvyko tarp vakarinio ir naktinio patikrinimo, ir laiko tarpas tarp šių dviejų patikrinimų yra 1–2 valandos. Taigi Pravieniškių kalėjimo administracijai negalima priekaištauti dėl pernelyg mažo patikrinimų skaičiaus. Be to, pareiškėjas nesiskundė sargybiniais, kurie greitai įsikišo į muštynes. EŽTT taip pat priminė, kad iki incidento dienos pareiškėjas nesiskundė administracijai dėl savo saugumo užtikrinimo.

EŽTT taip pat pastebėjo, kad iš karto po incidento valstybė suteikė pareiškėjui medicininę pagalbą, ir jis buvo operuojamas valstybinėje ligoninėje. Be to, valstybės pareiga pagal Konvencijos 3 straipsnį atlikti veiksmingą teisės pažeidimo tyrimą nagrinėjamu atveju taip pat buvo atlikta, nes R. J., padaręs sunkų sveikatos sužalojimą, pripažintas kaltu ir nuteistas dvejų metų ir šešių mėnesių laisvės atėmimo bausme, kuri buvo pridėta prie ankstesnio laisvės atėmimo laikotarpio.

Remdamasis aptartais argumentais, EŽTT nusprendė, kad turima bylos medžiaga nesuteikia pakankamo pagrindo konstatuoti, kad valstybė neįvykdė savo pozityvių įsipareigojimų dėl pareiškėjo fizinės neliečiamybės apsaugojimo pareiškėjo buvimo Pravieniškių kalėjime laikotarpiu.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. spalio 9d. sprendimas byloje X prieš Turkiją
(pareiškimo Nr. 24626/09)

Šioje byloje EŽTT nustatė Konvencijos 3 straipsnio (kankinimo uždraudimas ir nežmoniškas ar žeminantis elgesys), Konvencijos 14 straipsnio (diskriminacijos uždraudimas) pažeidimus. Nagrinėjama byla susijusi su homoseksualaus kalinio uždarymu į vienutę, kurioje jis iš viso praleido aštuonis mėnesius po to, kai pasiskundė kitų kalinių patyčiomis ir gąsdinimu.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas yra Turkijos pilietis, gimęs 1989 m. ir šiuo metu gyvenantis Izmiro mieste, Turkijoje. Pareiškėjui buvo paskelbti du nuosprendžiai: pirmasis – dešimt metų kalėjimo už įvairius pažeidimus, pavyzdžiui: klastojimas, apgavystė, kreditinių kortelių klastojimas, antrasis – už klaidingos informacijos oficialiuose dokumentuose pateikimą.

2008 m. pareiškėjui buvo taikomas kardomasis kalinimas Buca kardomajam kalėjime (Izmire). Pareiškėjas, homoseksualus asmuo, kamera dalijosi su heteroseksualiais asmenimis. Po kitų kalinių patyčių ir gąsdinimo pareiškėjas paprašė kalėjimo administracijos būti perkeltas į kamerą su kitais homoseksualais. Jis tuojau pat buvo perkeltas į atskirą kamerą.

Pasak pareiškėjo, jo septynių kvadratinų metrų kameroje buvo lova ir tualetas, bet nebuvo praustuvės, kamera buvo purvina ir menkai apšviesta. Pareiškėjas tvirtino, kad tokio tipo kamera buvo skiriama kalinimui vienutėje, kaip drausminė priemonė, arba naudojama kaliniams, kaltinamiems pedofilija arba prievartavimu. Pareiškėjas prarado bet kokį kontaktą su kitais kaliniais ir galimybę dalyvauti socialinėje veikloje. Jis neturėjo teisės bendrauti su išoriniu pasauliu, jam buvo leista matytis tik su savo advokatu arba dalyvauti teismo posėdžiuose. Po daugybės prašymų, pateiktų prokurorui ir nuosprendį priėmusiam teisėjui, kuriuose pareiškėjas skundėsi esamomis sąlygomis, galiausiai jis buvo nusiųstas psichinės sveikatos patikrinimui. Pareiškėjui buvo nustatyta depresija ir jis apie mėnesį praleido psichiatrijos ligoninėje.

Vėliau kitas homoseksualus kalinys buvo kalinamas kartu su pareiškėju toje pačioje kameroje apie tris mėnesius. Per tą laikotarpį jie apskundė kalėjimo prižiūrėtoją dėl homofobinio elgesio, įžeidinėjimų ir keiksmų. Po to pareiškėjas vėl buvo atskirtas nuo kitų kalinių, ir jis atsiėmė savo skundą.

2010 m. vasario 26 d. pareiškėjas buvo perkeltas į kitą kalėjimą, kuriame jis savo bausmę atliko standartinėje trijų vietų kameroje kartu su kitais trimis kaliniais. Pareiškėjas vėl galėjo naudotis paprastai nuteistiesiems kaliniams suteikiamomis teisėmis.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 3 straipsnio (kankinimų uždraudimas) pažeidimų

Teismas, įvertinęs įrodymus, pateiktus byloje, pažymėjo, kad kai kurios pareiškėjo gyvenimo sąlygos buvo sunkesnės nei sąlygos, Turkijoje taikomos kaliniams iki gyvos galvos, pavyzdžiui, nuteistieji iki gyvos galvos galėjo kasdien pasivaikščioti kieme, jiems ribotai buvo leidžiamas bendravimas su kitais to paties padalinio kaliniais, tačiau pareiškėjui nebuvo suteiktos tokios galimybės. Nors kalėjimo administracija buvo susirūpinusi žalos pareiškėjui rizika, tačiau net jeigu tokios saugumo priemonės būtų privalomos, jomis negalima pateisinti visiško atskyrimo nuo bendrų kalėjimo zonų.

Be to, pareiškėjo skundai buvo atmetami neišnagrinėjus jų iš esmės. Pareiškėjo kalinimo sąlygos vienutėje sukėlė jam moralines ir fizines kančias bei stiprų jo orumo pažeminimo jausmą. Šios sąlygos buvo dar labiau apsunkintos, kadangi nebuvo veiksmingų teisinės gynybos priemonių. Visa tai sudaro nežmonišką ir žeminantį elgesį, taigi buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis.

Dėl Konvencijos 14 straipsnio (diskriminacijos draudimas) pažeidimo

EŽTT pastebėjo, kad ponas X nuolat ginčijo prieš jį taikomas priemones pabrėždamas, kad jų buvo imtasi išimtinai dėl jo seksualinės orientacijos, neva norint apsaugoti jį nuo fizinių sužalojimų. Pareiškėjas pageidavo, kad jam būtų sudarytos vienodos sąlygos su kitais kaliniais, kad galėtų mankštintis kieme ir dalyvauti socialinėje veikloje kartu su kitais, taip pat jį apsaugant nuo fizinės žalos.

Į šiuos pareiškėjo prašymus nebuvo atsižvelgta. EŽTT laikėsi nuomonės, kad valdžios institucijų pareiga buvo pritaikyti visas galimas priemones tam, kad išsiaiškintų, ar diskriminacinis požiūris prisidėjo prie visiško pareiškėjo atskyrimo nuo kalėjimo gyvenimo.

Teismas pastebėjo, kad kalėjimo pareigūnai bet kuriuo atveju neatliko tinkamo rizikos pareiškėjo saugumui vertinimo, o tiesiog nutarė, kad dėl jo seksualinės orientacijos pareiškėjui grėsė sunkūs kūno sužalojimai. Tačiau pareiškėjo visiškas atribojimas nuo kalėjimo gyvenimo negali būti pateisinamas.

EŽTT padarė išvadą, kad pagrindinė pareiškėjo atskyrimo nuo kalėjimo gyvenimo priežastis buvo jo homoseksualumas, taigi jis patyrė diskriminaciją dėl savo seksualinės orientacijos. Teismas, nustatęs, kad buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis, taikant jį kartu su Konvencijos 3 straipsniu, įpareigojo Turkiją pareiškėjui sumokėti 18 000 eurų neturtinės žalos atlyginimą.

II. TEISĖ Į LAISVĘ IR SAUGUMĄ (Konvencijos 5 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje *James, Wells ir Lee prieš Jungtinę Karalystę* (pareiškimų Nr. 25119/09, Nr. 57715/09 ir Nr. 57877/09)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 1 dalis (teisė į laisvę ir saugumą) ir nebuvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis (teisė į operatyvų sprendimą dėl sulaikymo teisėtumo). Nagrinėjama byla yra susijusi su bausmę atliekančių kalinių reabilitavimo kursais, kurie buvo būtini jų paleidimui iš kalinimo vietos, kai jiems buvo skirta neapibrėžto termino bausmė.

Faktinės aplinkybės

Remiantis 2003 m. Jungtinės Karalystės Baudžiamojo teisingumo įstatymo 225 dalimi buvo pakeista įstatymo nuostata, ir numatyta galimybė priimti nuosprendį su neapibrėžtu bausmės terminu. Nuteisus neapibrėžta įkalinimo bausme, kaip ir nuteisimo kalėti iki gyvos galvos atveju, reikėjo Jungtinės Karalystės atleidimo nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą komisijos nurodymo, kad kaltinamasis būtų paleistas. Tokia bausme nubausti asmenys, kad galėtų būti paleisti, turėjo būti atlikę bent tokios trukmės bausmę, koks buvo numatytas bausmę skiriančiojo teisėjo minimalus bausmės terminas.

Nagrinėjamoje byloje sprendžiami trys pareiškimai Nr. 25119/09, Nr. 57715/09 ir Nr. 57877/09 prieš Jungtinę Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystę (toliau – ir Jungtinė Karalystė arba JK), kuriuos padavė trys Jungtinės Karalystės piliečiai - Brett James, Nicholas Wells ir Jeffrey Lee. Po pareiškėjų nuteisimo už smurtinius nusikaltimus kiekvienas iš jų atitinkamai buvo nuteisti kalėti du metus, dvylika mėnesių ir devynis mėnesius.

Trys pareiškėjai, kurie buvo nuteisti remiantis anksčiau minėtu JK įstatymu, skundėsi negalintys pasinaudoti jiems suteikta galimybe pabaigti kursus, kuriuos JK atleidimo nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą komisija pripažino reikalingais jų reabilitacijai. Pareiškėjai buvo kalinami mažuose vietos kalėjimuose ir dėl finansavimo apribojimų nebuvo įmanoma kalinių perkelti į kalėjimus, kuriuose vyko jiems tinkami kursai. JK atleidimo nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą komisija laikėsi nuomonės, kad pareiškėjai, nebaigę minėtų kursų, kėlė pavojų visuomenei, todėl nebuvo galima jų paleisti pasibaigus terminui, nurodytam bausmę skiriančio teisėjo.

Pareiškėjai pirmiausia kreipėsi į šalies teismus, galiausiai pateikė apeliacinį skundą JK Lordų rūmams, kuriame teigė, kad jų kalinimas po nustatyto termino ir galimybės pasinaudoti kursais nesuteikimas buvo neteisėti ir pažeidė Konvencijos 5 straipsnio 1 ir 4 dalis.

2006 m. gegužės 6 d. JK Lordų rūmai pareiškėjų skundą atmetė ir nenustatė Konvencijos 5 straipsnio 1 ir 4 dalių pažeidimo. JK Lordų rūmai konstatavo, kad pareiškėjų sulaikymas negali būti laikomas savavališku ar neteisėtu, nepaisant nesėkmės, kai nebuvo suteikta galimybė dalyvauti kursuose.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies (dėl sulaikymo teisėtumo)

Spręsdamas dėl kalinimo pasibaigus numatytam terminui teisėtumo, EŽTT nagrinėjo, ar yra priešastinis ryšys tarp besitęsiančio kalinimo ir pirminės bausmės; ar kalinimas atitiko nacionalinę teisę ir ar jis nebuvo savavališkas. Dėl priešastinio ryšio buvo aišku, kad neapibrėžtos bausmės buvo skirtos pareiškėjams, kadangi jie buvo laikomi (tačiau veikiant įstatyminei prezumpcijai) pavojingais visuomenei. Taigi šiuo atveju buvo pakankamas priešastinis ryšys tarp pirminės bausmės ir kvestionuojamo laisvės atėmimo, taip pat jis buvo vykdomas remiantis nacionaline teise.

Sprendžiant dėl savavališkumo, svarbūs tam tikri principai. Pirma, kalinimas yra „savavališkas“, jei, nepaisant to, kad paklūstama nacionalinės teisės normoms, yra blogos valios ar apgaulės elementas iš valdžios institucijų pusės. Antra, tiek sprendimas įkalinėti, tiek kalinimo vykdymas turi iš tikrųjų atitikti ribojimų pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalį tikslą. Trečia, turi būti santykis tarp laisvės atėmimo pagrindo ir kalinimo vietos bei sąlygų; ir ketvirta, šis santykis turi būti proporcingas.

Tada Teismas vertino, ar kalinimas šiuo atveju buvo savavališkas pagal nurodytus kriterijus. EŽTT pastebėjo, kad pakartotinio nusikalstamumo rizika buvo nustatyta įstatyminės prezumpcijos būdu. Bausmę skiriantis teisėjas privalėjo skirti neterminuotą įkalinimo nuosprendį tais atvejais, kai egzistavo rizika, kad asmuo ateityje vėl nusikals. Teismas pažymėjo, kad toks ribojimas *per se* nereiškia savavališko įkalinimo, tačiau gali būti svarbus elementas, ir tokiose situacijose dažnai yra didesnis poreikis užtikrinti, kad tikrai yra koreliacija tarp įkalinimo tikslo ir paties įkalinimo. Antra, Teismas atsižvelgė į įkalinimo tikslą. Buvo aišku, kad pagrindinis tokių bausmių tikslas buvo visuomenės apsauga. Vis dėlto, iš diskusijų, vykusių priimant atitinkamą įstatymo pakeitimą, matyti, kad numanomas šios bausmės tikslas buvo rehabilitacija. Tokią išvadą Teismas padarė ir atsižvelgęs į Jungtinės Karalystės tarptautinius įsipareigojimus, kurie aiškiai nurodė, kad pagrindinis įkalinimo tikslas yra socialinė rehabilitacija.

Galiausiai, Teismas aptarė byloje ginčijamus reabilitacinio proceso trūkumus. Kadangi reabilitaciniai kursai buvo neprieinami, žymų laiko tarpą pareiškėjai neturėjo galimybės sumažinti riziką, kurią, pasak JK atleidimo nuo laisvės atėmimo baudmės prieš terminą komisijos, jie kėlė visuomenei; o tai buvo būtina siekiant sumažinti kalinimo (praėjus minimaliam baudmės terminui) trukmę.

Sprendžiant dėl neigiamos įtakos, kurią tokia situacija turėjo pareiškėjams, Teismas pripažino, kad yra pavojinga paleisti kalinį, kai jis vis dar kelia grėsmę visuomenei. Vis dėlto Teismui neatrodo, kad pareiškėjai kėlė tokį pavojų. Jų keliamo pavojaus įvertinimas didele dalimi buvo įstatyminės prezumpcijos produktas, ir buvo neaišku, ar teisėjai, skyrę bausmes, būtų skyrę neapibrėžto termino bausmę, jei jie būtų turėję daugiau diskrecijos.

EŽTT taip pat pabrėžė kalinių socialinės reabilitacijos skatinimo svarbą. Pareiškėjų atveju tai reiškė, kad reikėjo jiems suteikti protingas galimybes dalyvauti kursuose, kuriuose taisomas jų nusikalstamas elgesys ir mažinamos jų keliamos rizikos. Tokiose situacijose bet kokie ribojimai ar atidėjimai dėl išteklių trūkumo turi būti protingi atsižvelgiant į visas aplinkybes, ir turi būti rastas protingas balansas tarp poreikio laiku suteikti tinkamas kalinimo sąlygas ir veiksmingo viešųjų išteklių valdymo. Nustatant šį balansą, itin atsižvelgtina į kalinių teisę į laisvę, turint omenyje, kad žymus atitinkamų kursų atidėliojimas gali sąlygoti įkalinimo pratęsimą. Todėl, pasibaigus pirminiam įkalinimo terminui, iki to laiko, kai buvo imtasi priemonių, kad pareiškėjai galėtų dalyvauti atitinkamuose reabilitacijos kursuose, jų įkalinimas buvo savavališkas ir dėl to neteisėtas pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalį.

Teismas įpareigojo Jungtinę Karalystę pareiškėjui James sumokėti 3 000 eurų, pareiškėjui Wells – 6 200 eurų ir pareiškėjui Lee – 8 000 eurų neturtinės žalos atlyginimą. EŽTT taip pat įpareigojo sumokėti 12 000 eurų bylinėjimosi išlaidų kiekvienam pareiškėjui.

III. TEISĖ Į TEISINGĄ BYLOS NAGRINĖJIMĄ (Konvencijos 6 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Süzer and Eksen Holding A.S. prieš Turkiją* (pareiškimo Nr. 6334/05)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). Sprendime aptariama situacija, kai įsiteisėjusių teismo sprendimų nesilaikančių administracinių institucijų veiksmai pažeidžia asmens teisę į teismą.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai šioje byloje yra Eksen Holding A.S. – ribotos atsakomybės įmonė, įsteigta pagal Turkijos teisę, ir ponas Süzer – pagrindinis akcininkas bei vadovas. Tarpusavyje jie valdė daugiau kaip 99 % privataus banko – Kentbank – kapitalo. 2001 m. dėl finansinių sunkumų Bankų reguliavimo ir priežiūros agentūra (toliau – Agentūra) priėmė įsakymą dėl priverstinio šio banko perdavimo Taupomųjų indėlių draudimo fondui (toliau – Fondas). Kol dvi pareiškėjų pradėtos administracinės bylos dar nebuvo baigtos, Agentūra ir Fondas sustabdė Kentbank likvidavimą ir sujungė jį su kitu, taip pat į Fondą perduotu, banku.

2004 m. Aukščiausiasis administracinis teismas priėmė du sprendimus, kuriais panaikino Agentūros įsakymus dėl Kentbank perdavimo Fondui bei uždraudimo atlikti banko operacijas ir priimti indėlius.

2005 m. Aukščiausiasis administracinis teismas panaikino įsakymus, kuriais Kentbank buvo sujungtas su kitu banku tuo pagrindu, kad šie įsakymai neteko teisėto pagrindo, remiantis 2004 m. priimtais teismo sprendimais.

Pareiškėjai, remdamiesi *restitutio in integrum* principu, keletą kartų prašė Agentūros laikytis teismų sprendimų, bet Agentūra vykdyti teismo sprendimus atsisakė. Pareiškėjai pateikė dar du pareiškimus dėl šio atsisakymo.

2010 m. birželį administracinis teismo procesas dėl Kentbank buvo baigtas pareiškėjų naudai. Įsiteisėjusiu teismo sprendimu buvo paskelbti negaliojančiais visi ginčyti administraciniai aktai.

Neoficiali sprendimo apžvalga

EŽTT konstatavo, kad, remiantis teismų sprendimais, Agentūra privalėjo imtis visų reikiamų priemonių siekdama atstatyti *de facto* ir *de jure* situaciją, buvusią iki Kentbank neteisėto perdavimo Fondui. Pareiškėjai, susidūrę su visišku administracinės valdžios neveikimu, buvo priversti keletą kartų priminti Agentūrai apie jos pareigas, kurias ji turi atlikti. Dėl administracinių institucijų neveikimo (t. y. sprendimų nevykdymo) pareiškėjai buvo priversti dar kartą kreiptis į teismą. Teismo teigimu, tokia situacija, kai pareiškėjai, gavę galutinį teismo sprendimą jų naudai, turėjo atlikti papildomus veiksmus, nukreiptus prieš valdžią, tam, kad būtų užtikrintas teismo sprendimo vykdymas, yra nepriimtina.

Teismas pabrėžė, kad valstybė, nesiimdama reikiamų priemonių galutiniam ir įsiteisėjusiam teismo sprendimui, priimtam prieš ją, įvykdyti, pažeidė pareiškėjų teisę į teismą.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje Z. prieš
Lenkiją (pareiškimo Nr. 46132/08)**

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad nebuvo Konvencijos 2 straipsnio (teisė į gyvybę) pažeidimo. Nagrinėjamas šio straipsnio procedūrinis aspektas tais atvejais, kai valstybė nenustato efektyvių priemonių paciento mirties aplinkybėms nustatyti.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėja gimė 1951 m. ir šiuo metu gyvena Piloje (Lenkija). 2004 m. gegužės 5 d. pareiškėjos dukra Y buvo informuota, kad yra nėščia. Iki nėštumo ar jau nėštumo pradžioje Y pradėjo jausti opinio kolito simptomus – pykinimą, viduriavimą bei didelius skausmus pilvo srityje. Formaliai opinis kolitas Y buvo diagnozuotas Pilos ligoninėje, laikotarpiu tarp 2004 m. gegužės 19 d. ir birželio 1 d. 2004 m. liepos 19 d. kitoje ligoninėje pareiškėjos dukrai buvo diagnozuotas pūlinys. 2004 m. liepos 29 d. šis pūlinys buvo išoperuotas. 2004 m. rugpjūčio 17 d. Y buvo išoperuotas naujas pūlinys. 2004 m. rugsėjo 4 d. Y sveikata pablogėjo, jai buvo nustatytas sepsis (kraujo užkrėtimas). Kitą dieną Y buvo pašalintas vaisius, kuris jau buvo miręs, taip pat pašalinta gimda. 2004 m. rugsėjo 29 d. Y mirė nuo sepsinio šoko. Y brolis prašė ligoninės neatlikti skrodimo, nes sesers mirties priežastis jam buvo žinoma.

2004 m. gruodžio 6 d. pareiškėjos advokatas padavė prašymą Lodzės apylinkės prokurorui pradėti baudžiamąjį procesą, siekiant ištirti Y mirties aplinkybes. Norėdamas sužinoti, ar būtų galima lavono ekshumacija, prokuroras kreipėsi į du Lenkijos medicinos universitetus. Abu universitetai pateikė išvadą, kad Y kūno ekshumacija nepadėtų nustatyti Y mirties priežasties. Vėliau apklausti medicinos ekspertai pateikė analogiškas išvadas.

2005 m. birželio 14 d. Sveikatos ministras sušaukė specialų ekspertų komitetą, kuris turėjo ištirti Y gydymą visose ligoninėse ir jos mirties aplinkybes. Lapkričio 15 d. komitetas konstatavo, kad tiesioginė Y mirties priežastis buvo sepsis (kraujo užkrėtimas).

Per visą tyrimo laiką mažiausiai šešis kartus keitėsi prokurorai, vadovavę šiam tyrimui. Nuo 2006 m. gegužės 26 d. iki 2008 m. birželio 11 d. tyrimas buvo sustabdytas. Per šį laiką buvo gautos dar šešios medicininės išvados.

2008 m. birželio 11 d. apylinkės prokuroras nutraukė tyrimą. Jis nurodė, kad, remiantis ekspertų išvadomis, nėra pagrindo abejoti pareiškėjos dukrai suteiktu gydymu, nebuvo nustatytas tiesioginis priežastinis ryšys tarp Y gydymo ir mirties.

Pareiškėja skundė tokį prokuroro sprendimą, bet apylinkės teismas taip pat nenustatė jokio pagrindo tęsti Y mirties aplinkybių tyrimą.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 2 straipsnio (teisė į gyvybę) pažeidimo

EŽTT pažymėjo, kad procedūrinė pareiga, kylanti iš Konvencijos 2 straipsnio, reikalauja, kad valstybė nustatytų veiksmingą, nepriklausomą teisinę sistemą tam, kad pacientų mirties priežastys galėtų būti nustatytos ir būtų išsiaiškinti atsakingi už tai asmenys. Teismas pakartojo, kad ši pareiga yra ne pareiga pasiekti tam tikrą rezultatą, bet pareiga pasitelkti tam tikras priemones (*Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom*, 2002 m. kovo 14 d., 71 par.).

Veiksminga, nepriklausoma teisinė sistema turi užtikrinti, kad „medicininio nerūpestingumo“ situacijose nukentėję asmenys turėtų galimybę civilinio proceso tvarka gauti žalos atlyginimą, o taip pat būtų taikoma drausminė atsakomybė atsakingiems už tokią žalą asmenims.

Nepriklausomai nuo to, ar tyrimo eigoje kyla sunkumų, greitas valdžios atsakas yra gyvybiškai svarbus. Pareiga, kylanti iš Konvencijos 2 straipsnio, nebus įvykdyta, jei numatyta nacionaliniuose įstatymuose apsauga egzistuos tik teoriniame lygmenyje. Teismas pažymi, kad greitas reagavimas į tokias situacijas, kai miršta pacientas, svarbus ir dėl to, kad būtų apsaugoti kiti medicininių paslaugų gavėjai.

Šioje konkrečioje byloje Teismas konstatavo, kad tyrimas buvo atliktas visapusiškai ir padėjo atskleisti pareiškėjos dukters mirties aplinkybes. Tyrimo eigoje buvo apklausta pati pareiškėja, gydytojai, slaugė mirusiąją. Tyrimo rezultatai buvo paremti aštuoniomis ekspertų išvadomis, kurios nurodė, kad tiesioginė Y mirties priežastis buvo sepsis (kraujo užkrėtimas). Nėra pagrindo ginčyti tyrimo rezultatus. Jie taip pat negali būti paneigti tuo pagrindu, kad per visą tyrimo eigą mažiausiai šešis kartus keitėsi prokurorai. Teismas pripažino pagrįstu Vyriausybės argumentą, kad tai buvo būtina, kadangi buvo kilusios problemos dėl jurisdikcijos.

Teismas taip pat atmetė pareiškėjos argumentą dėl to, kad tyrimas buvo sustabdytas dvejiems metams. Teismas atkreipė dėmesį, kad per tuos dvejus metus buvo atliktos šešios medicininės išvados ir apklausti keli ekspertai. Šios bylos kontekste dvejų metų laikotarpis nėra esminis.

Teismas konstatavo, kad tyrimas, pradėtas pagal pareiškėjos prašymą, buvo atliktas taip rūpestingai, kaip to reikalauja Konvencijos 2 straipsnis, ir dėl to Teismas nenustatė Konvencijos 2 straipsnio pažeidimo procesiniu aspektu.

Dėl Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) pažeidimo

Pareiškėja taip pat teigė, kad jai nebuvo leista susipažinti su jos dukters medicininiais įrašais ir taip buvo pažeista jos teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą.

Teismas pakartojo, kad Konvencijos 8 straipsnis gali būti suprantamas kaip nustatantis pozityvią pareigą valstybei pilnai ir sąžiningai atskleisti tėvams medicininis įrašus apie jų mirusį vaiką. Teismas nustatė, kad nebuvo pateikta pakankamų, nedviprasmiškų duomenų, jog pareiškėja iš tikrųjų negalėjo susipažinti su savo dukters medicininiais įrašais. Šiame kontekste pareiškėja nepagrindė savo teisės, nurodytos Konvencijos 8 straipsnyje, pažeidimo.

Dėl Konvencijos 14 straipsnio (diskriminacijos uždraudimas) pažeidimo

Pareiškėja nurodė, kad buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnyje įtvirtintas diskriminacijos uždraudimas, kadangi gydytojai nesuteikė jos dukrai tokios priežiūros, kokią būtų suteikę ne nėščiai moteriai.

Teismas nurodė, kad net jei ir būtų daromos tam tikros išimties pareiškėjos dukters gydyme, jas galėjo lemti medicininės priežastys, ir nėra pateikta įtikinamų įrodymų, kad pareiškėjos dukrai tyčia nebuvo suteiktas tinkamas gydymas dėl to, kad ji buvo nėščia.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. spalio 23 d. sprendimas byloje *Zborovsky prieš Slovakiją* (pareiškimo Nr. 14325/08)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą).

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai – Imrich Zborovsky ir František Zborovsky – Slovakijos piliečiai, broliai, gimę atitinkamai 1954 m. ir 1956 m. Pareiškėjų tėvas nuosavybės teise turėjo nekilnojamojo turto, kurį sudarė žemės sklypas ir pastatai, esantys ant jo. Po tėvo mirties, 1964 m., abu pareiškėjai paveldėjo lygiomis dalimis šį tėvo turėtą turtą. Po kurio laiko, valstybinei įmonei perėmus šį nekilnojamąjį turtą, kai kurie pastatai buvo nugriauti, ir vietoje jų pastatyti nauji. Naujuosiuose pastatuose buvo ir garažas. 1990 m. ši valstybinė įmonė buvo privatizuota ir pertvarkyta į akcinę bendrovę.

1992 m. pareiškėjai kreipėsi į teismą su prašymu pašalinti garažą ir nebevaržyti teisės jiems valdyti savo žemę. Šis reikalavimas ir jo sprendimas yra dabar nagrinėjamo prašymo dalykas.

2005 m. pareiškėjai pareiškė dar vieną ieškinį, reikalaujanti teismo pripažinti, kad jie yra žemės ploto, ant kurio yra pastatytas garažas, ir susijusio žemės ploto savininkai. 2006 m. rugsėjo 27 d. šis ieškinys buvo patenkintas.

2006 m. lapkričio 15 d., remiantis 2006 m. rugsėjo 27 d. teismo sprendimu, pareiškėjai ir atsakovai išsprendė nesutarimus, iškeisdami nuosavybės teisę į garažą į nuosavybės teisę į susijusį žemės plotą (pagal anksčiau minėtus sprendimus) ir įskaitydami priešinius finansinius reikalavimus, įskaitant ir tuos, kurie atsirado pagal žemiau paminėtus sprendimus.

Kaip minėta, 1992 m. pareiškėjai kreipėsi į teismą su prašymu pašalinti garažą ir nebevaržyti teisės jiems valdyti savo žemę. Apylinkės teismas priėmė sprendimą šiuo klausimu 1995 m. ir 1997 m. Šie sprendimai apeliacinės instancijos (apygardos) teismo buvo panaikinti ir byla grąžinti pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo. 2005 m. apylinkės teismas vėl priėmė sprendimą toje pačioje byloje. Teismas nurodė, kad garažas yra „neteisėtas statinys“, kadangi jis buvo pastatytas ant žemės sklypo be jo savininkų sutikimo. Bet kadangi nėra praktiška tokį pastatą nugriauti arba pripažinti pareiškėjus jo savininkais, apylinkės teismas nustatė servitutą garažo savininkų naudai bei įpareigojo juos sumokėti pareiškėjams kompensaciją. Apygardos teismas (apeliacinė instancija) 2006 m. tokį pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą bei pažymėjo, kad tokiose bylose teismai nėra įpareigoti vadovautis konkrečiais šalių prašymais, ir turi spręsti iškilusius klausimus pagal galiojančią statutinę teisę. Apeliacinės instancijos teismo sprendimas buvo apskųstas Aukščiausiajam Teismui. Pareiškėjai teigė, kad teismai nustatė servitutą, kurio nebuvo prašoma. Pareiškėjai prašė nugriauti garažą arba, alternatyviai, pripažinti, kad jie yra garažo savininkai. 2007 m. Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad toks skundas yra nepriimtinas nei tuo pagrindu, kurį nurodė pareiškėjai, nei jokiais kitais pagrindais, kurie yra numatyti įstatyme.

Pagal Slovakijos teisę, jeigu pagrindinių teisių ir laisvių apsauga nepatenka į jokie teismo kompetenciją, remiantis Konstitucijos 127 straipsniu, asmuo gali kreiptis į Konstitucinį Teismą, prašydamas apginti savo teises ir laisves.

Pareiškėjai dėl šios bylos kreipėsi į Konstitucinį Teismą tris kartus. Pirmąjį kartą, 2005 m., Konstitucinis Teismas pripažino kad apylinkės teismas pažeidė pareiškėjų teisę į bylos nagrinėjimą per protingą laiką ir įsakė apylinkės teismui nedelsiant toliau nagrinėti bylą bei priteisė pareiškėjams po 515 EUR neturtinės žalos atlyginimą. Antrąjį kartą, 2006 m. pareiškėjai skundėsi tolesniu nagrinėjimo vilkinimu ir skundė 2005 m. apylinkės teismo ir 2006 m. apylinkės teismo sprendimus dėl nevienodo elgesio su jais. 2007 m. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad skundas nepriimtinas, kadangi nenustatyta nepateisinamo delsimas, be to, pareiškėjai pasinaudojo teise skųsti minėtus teismų sprendimus Aukščiausiajam Teismui, ir jų skundas vis dar nebuvo išnagrinėtas.

2007 m. balandį pareiškėjai pateikė Konstituciniam Teismui trečiąjį skundą, kuriuo ginčijo visų trijų instancijų (įskaitant Aukščiausiąjį Teismą) priimtus sprendimus. 2007 m. gegužę Konstitucinis Teismas atmetė skundą kaip nepriimtina, nes šis skundas buvo paduotas praleidus įstatyme numatytą dviejų mėnesių terminą nuo pirmosios bei apeliacinės instancijos teismų sprendimų priėmimo, dėl kasacinės instancijos teismo sprendimo Konstitucinis Teismas nusprendė, kad skundas buvo aiškiai nepagrįstas, kadangi kasacinės instancijos teismo sprendimas nebuvo konstituciškai neteisėtas. Konstitucinio Teismo rašytinis sprendimas buvo įteiktas pareiškėjų teisininkui 2008 m. sausį.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas pažymėjo, kad teisė į teisingą bylos nagrinėjimą įkūnija „teisę į teismą“, kurios vienas iš aspektų yra teisė civiliniuose ginčiuose pateikti ieškinį teismams. Kitais žodžiais tariant, kiekvienas asmuo turi teisę pateikti ieškinį, susijusį su jo civilinėmis teisėmis ir pareigomis, teismui. Teismas taip pat atkreipė dėmesį, kad siaurinamasis šios teisės, įtvirtintos Konvencijos 6 straipsnyje, aiškinimas yra nesuderinamas su šios nuostatos tikslu.

Teismas taip pat pažymėjo, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis negarantuoja teisės į apeliaciją. Kita vertus, kai egzistuoja kelios instancijos, kiekviena iš jų turi veikti atsižvelgiant į Konvencijos 6 straipsnyje numatytas garantijas, įskaitant teisę veiksmingai pasinaudoti teise kreiptis į teismą.

Teismas atkreipė dėmesį, kad „teisė į teismą“ nėra absoliuti – valstybė turi diskreciją nustatyti tam tikrus ribojimus, bet tokie ribojimai neturi būti tokie, kad paneigtų šios teisės esmę. Dėl terminų skundams paduoti Teismas pakartojo, kad jie negali būti taikomi tokiu būdu, kuris užkirstų kelią pasinaudoti prienamomis gynybos priemonėmis.

Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad Slovakijos Konstitucinis Teismas, buvo pripažintas esantis galutine instancija žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos klausimais bei turintis jurisdikciją nagrinėti individualius skundus ir priteisti žalos atlyginimą, kai egzistuoja atitinkamos sąlygos (žr. *mutatis mutandis*, *Lawyer Partners a.s. prieš Slovakiją*, Nr. 54252/07, 3274/08, 3377/08, 3505/08, 3526/08, 3741/08, 3786/08, 3807/08, 3824/08, 15055/08, 29548/08, 29551/08, 29552/08, 29555/08 and 29557/08, par. 45, ECHR 2009-..., su tolesnėmis nuorodomis).

Šiuo konkrečiu atveju Teismas nustatė, kad pagrindiniai pareiškėjų skundų Aukščiausiąjame Teisme ir Konstituciniame Teisme aspektai buvo tie, kad teismai veikė *ultra petitem*, pareiškėjai nebuvo išklaustyti bei visi įrodymai nebuvo ištirti, o teismai traktavo pareiškėjus nevienodai. Tačiau 2006 m. skundas Konstituciniam Teismui buvo atmestas neišnagrinėjus jo iš esmės tuo pagrindu, kad apeliacija teisės klausimas buvo vis dar neišnagrinėta, o nagrinėjant pareiškėjų 2007 m. skundą

buvo apsiribota Aukščiausiojo Teismo pateikto priimtino vertinimo peržiūrėjimu. Tai užkirto kelią pareiškėjų materialaus skundo išnagrinėjimui, kaip tai gali būti matoma pažvelgus į pareiškėjų skundą dėl jų diskriminacijos. Dėl šio konkretaus skundo Teismas pažymėjo, kad jis nebuvo reiškiamas Aukščiausiajame Teisme, kad neatrodo, jog būtų buvusi galimybė šį skundą pareikšti, ir kad, nepaisant Konstitucijos 127 straipsnio formuluotės, šis skundas nebuvo išnagrinėtas Konstituciniame Teisme. Šiuo atžvilgiu Teismas nustatė, kad nagrinėjamas atvejis yra panašus į jau nagrinėtus atvejus bylose *Zvolský ir Zvolská* (2002 m. lapkričio 12 d.), *Běleš ir kiti* (2002 m. lapkričio 12 d.) ir *Stavebná spoločnosť TATRY Poprad, s.r.o.* (2011 m. gegužės 3 d.).

Teismas pastebėjo, kad kreipimosi į Konstitucinį Teismą problema tais atvejais, kai atmetamas apeliacinis skundas dėl teisės aiškinimo klausimų (kaip ir buvo šioje byloje), jau buvo pripažinta to paties Konstitucinio Teismo ir buvo išspręsta atsižvelgiant į EŽTT sprendimą byloje *Zvolsky ir Zvolska* (2002 m. lapkričio 12 d.). Vis dėlto nėra aišku, ar Konstitucinio Teismo sprendimai, kurie yra priimti vėliau nei šioje byloje priimti sprendimai, išsivystė į nusistovėjusią praktiką. Bet kuriuo atveju, Konstitucinio Teismo pozicija dabar nagrinėjamoje byloje yra priešinga teismo pozicijai tuose vėlesniuose sprendimuose.

Taigi šioje byloje kyla struktūrinio pobūdžio problema, apimanti funkcinį ir hierarchinį santykių tarp nacionalinių teisės gynbos būdų klausimus. Teismas prieina prie išvados, kad netgi darant prielaidą, jog kiti kriterijai, norint atmesti skundą pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalį, yra nepažeisti, pagarba žmogaus teisėms pagal Konvenciją ir jos protokolus reikalauja to skundo nagrinėjimo iš esmės (žr., pvz., *Korolev prieš Rusiją*, 2007 m. balandžio 12 d. ir, *a contrario*, *Adrian Mihai Ionescu prieš Rumuniją*, 2010 m. birželio 1 d., 39 par.). Tuo pat metu, kaip matyti iš *inter alia* Vyriausybės argumentų, nėra požymių, kad taikytinų taisyklių dėl konstitucinių skundų priimtino klausimai yra vien tik istorinio pobūdžio.

Pirmiau išdėstyti argumentai yra pakankami teigti, kad atsisakymas priimti pareiškėjų skundą, paduotą 2007 m., tuo pagrindu, kad jis buvo paduotas praleidus dviejų mėnesių terminą nuo pirmosios bei apeliacinės instancijos teismų sprendimų priėmimo, taip pat atsisakymas priimti pareiškėjų 2006 m. konstitucinį skundą tuo pagrindu, kad jis yra paduotas per anksti, yra nesuderinama su pareiškėjų teise kreiptis į teismą. Todėl teismas konstatavo Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą.

IV. TEISĖ Į PRIVATAUS IR ŠEIMOS GYVENIMO GERBIMĄ (Konvencijos 8 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje *Joanna Szulc prieš Lenkiją* (pareiškimo Nr. 43932/08)

Šioje byloje EŽTT konstatavo Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) pažeidimą. Nagrinėjamas klausimas dėl asmens teisės gauti valdžios institucijų turimą informaciją apie jį tais atvejais, kai tokia informacija buvo sukaupta saugumo tarnybų.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėja gimė 1953 m. ir gyvena Varšuvoje. 1974–1975 m. pareiškėja dirbo Nigerijos, o 1976 m. – Indijos ambasadoje Varšuvoje. Kelis kartus saugumo tarnybos siūlė jai bendradarbiauti, bet pareiškėja šių pasiūlymų atsisakė. Nuo 2001 m. vasario 15 d. iki 2011 m. rugpjūčio 22 d. pareiškėja penkis kartus kreipėsi į Nacionalinio atminimo institutą (*Institute of National Remembrance*) (toliau – Institutas) su prašymu leisti jai susipažinti su visa medžiaga, susijusia su ja, kuri buvo surinkta saugumo tarnybų. Visi pareiškėjos prašymai buvo atmetami, ir tik 2011 m. rugpjūčio 22 d. jai buvo leista susipažinti su visais dokumentais, susijusiais su ja.

Įstatymas, reglamentavęs Instituto veiklą, leido susipažinti su atitinkama medžiaga tik tiems asmenims, kurie buvo pripažinti „nukentėjusiais“. Pareiškėja neatitiko šio reikalavimo. 2005 m. Konstitucinis Teismas pripažino šiuos straipsnius prieštaraujančius Konstitucijai. Po tokio Konstitucinio Teismo nutarimo pareiškėjai buvo leista susipažinti tik su kai kuriais dokumentais.

2006 m. buvo priimtas Liustracijos įstatymas, kuriuo buvo panaikintas reikalavimas asmeniui turėti „nukentėjusiojo“ statusą. Šiame įstatyme buvo numatyta, jog Institutas sudarys asmenų, bendradarbiavusių su saugumo tarnybomis, sąrašą ir jį patalpins internete. Vėliau dauguma šio įstatymo nuostatų buvo pripažintos prieštaraujančiomis Konstitucijai, tačiau pareiškėjai vis tiek nebuvo leista susipažinti su Instituto turima medžiaga apie ją. Toks atsisakymas buvo motyvuojamas tuo, kad leidimas asmeniui, bendradarbiavusiam su saugumo tarnybomis, susipažinti su informacija turi būti priimamas administracinio sprendimo forma.

2009 m. pareiškėja pateikė skundą Varšuvos apygardos administraciniam teismui, kuris atmetė jos prašymą. 2011 m. Aukščiausiasis administracinis teismas priėmė sprendimą, kuriuo panaikino apygardos administracinio teismo sprendimą, o taip pat ir Instituto sprendimus, kuriais buvo atsisakyta suteikti pareiškėjai visą jai reikalingą informaciją. Galiausiai, 2011 m. rugpjūčio

22 d., pareiškėjai buvo suteikta galimybė susipažinti su visais dokumentais, surinktais apie ją komunistų saugumo tarnybų.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pirma, Teismas sprendė, ar šiuo atveju Konvencijos 8 straipsnis yra taikytinas. Jis pabrėžė, kad EŽTT praktikoje yra seniai nusistovėjusi taisyklė, sakanti, kad informacijos, susijusios su privačiu asmens gyvenimu, laikymas slaptuose registruose, o taip pat ir tokios informacijos atskleidimas patenka į Konvencijos 8 straipsnio 1 dalies taikymo sritį.

Šioje byloje susiklostė tokia situacija, kai pareiškėja neigė bet koki bendradarbiavimą su saugumo tarnybomis, o valdžios institucijos teigė priešingai, remdamosi turima medžiaga. Ši medžiaga nebuvo prieinama pareiškėjai. Esant tokioms aplinkybėms, Teismas neabejojo, kad privataus pareiškėjos gyvenimo gerbimas buvo pavojuje.

Pareiškėja pabrėžė, kad daugiau nei 10 metų ji nesėkmingai bandė gauti jai reikalingą informaciją. Kalbant apie prieigą prie valdžios institucijų turimos medžiagos apie asmenį, išskyrus informaciją, susijusią su nacionaliniu saugumu, Teismas yra pripažinęs, kad asmenų noras susipažinti su informacija apie jų vaikystę ir vystymąsi (žr., *Gaskin prieš Jungtinę Karalystę*, 1989 m. liepos 7 d., 49 par., *M. G. prieš Jungtinę Karalystę*, 2002 m. rugsėjo 24 d., 27 par.), o taip pat informacija apie jų sveikatą (žr. *Guerra ir kiti prieš Italiją*, 1998 m. vasario 19 d., 60 par.), yra gyvybiškai svarbus. Sukurti „efektyvią ir prieinamą procedūrą“, kuri padėtų suinteresuotiems asmenims susipažinti su reikalinga informacija, yra valstybės pareiga (žr. *McGinley and Egan prieš Jungtinę Karalystę*, 1998 m. birželio 9 d., 101 par.)

Byloje *Haralambie prieš Rumuniją* (2009 m. spalio 27 d.) Teismas išplėtė šią pareigą, nurodydamas, kad tokia informacija apima ir duomenis apie asmenį, kuriuos kaupė saugumo tarnybos totalitarinio režimo metu.

Šiuo konkrečiu atveju valstybė neįvykdė savo pareigos nustatyti efektyvią ir prieinamą procedūrą, dėl ko pareiškėja neturėjo galimybės susipažinti su apie ją sukaupta informacija ir, remdamasi ja, paneigti jai mestus kaltinimus, t. y. paneigti bendradarbiavimą su saugumo tarnybomis. Daugiau nei dešimties metų laikotarpis, per kurį pareiškėja bandė gauti prieigą prie informacijos, negali būti laikomas pagrįstu.

Taigi Teismas konstatavo, kad buvo padarytas Konvencijos 8 straipsnio pažeidimas.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 13 d. sprendimas byloje *M. M. prieš Jungtinę Karalystę* (pareiškimo Nr. 24029/07)

Šioje byloje EŽTT konstatavo Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) pažeidimą. Nagrinėjamas klausimas, ar apie asmens padarytus nusižengimus saugoma informacija patenka į „privataus gyvenimo“ sąvoką, ir ar tokios informacijos atskleidimas yra traktuotinas kaip minėtos teisės pažeidimas.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėja gimė 1951 m. ir šiuo metu gyvena Airijoje. 2000 m. balandį pareiškėjos sūnaus mergina nusprendė išvykti į Australiją ir kartu su savimi pasiimti 10 mėnesių sūnų, pareiškėjos anūką. Norėdama sutaukyti savo sūnų su mergina bei vildamasi, kad tokiu atveju jos anūkas neišvyks į Australiją, pareiškėja, paėmusi su savimi anūką, pradingo 2000 m. balandžio 19 d. Policija surado pareiškėją su jos anūku ir grąžino vaiką tėvams jau balandžio 21 d. Pareiškėja buvo suimta už vaiko pagrobimą. Bet vėliau buvo nuspręsta, kad šiuo atveju viešasis interesas nereikalauja pradėti baudžiamosios bylos ir pareiškėja 2000 m. lapkričio 17 d. gavo išpėjimą dėl vaiko pagrobimo. Šis išpėjimas turėjo galioti penkerius metus.

2006 m. rugsėjo 14 d. pareiškėjai buvo pasiūlytas darbas, bet tų pačių metų spalio 31 d. darbdavys atsiėmė savo pasiūlymą tuo pagrindu, kad pareiškėjos išpėjimas dėl vaiko pagrobimo vis dar buvo įregistruotas registre (tokie registrai yra prieinami potencialiems darbdaviams).

Pareiškėja, siekdama užginčyti savo sutikimą skirti išpėjimą, kreipėsi į Baudžiamųjų įrašų tarnybą (*Criminal Records Office*). Savo atsakyme ši tarnyba nurodė, kad pareiškėja, pasirašydama ant išpėjimo formos, pripažino savo kaltę dėl padaryto nusikaltimo, ir dabar yra neįmanoma to pakeisti. Taip pat pridūrė, kad nuo to laiko, kai pareiškėjai buvo skirtas išpėjimas, pasikeitė tokių išpėjimų skyrimo politika. Po neseniai šalyje įvykusių vaikų nužudymų visi išpėjimai ir apkaltinamieji nuosprendžiai lieka įregistruoti iki gyvos galvos, jei nukentėjusi šalis buvo vaikas. Vėliau Šiaurės Airijos policijos vyresnysis inspektorius patvirtino, kad jis taip pat negali panaikinti policijos dokumentuose esančio įrašo apie pareiškėjos išpėjimą. Jis tik pasiūlė, kad prie šio įrašo gali būti pridėta pastaba apie tai, jog 2000 m. balandžio mėnesio įvykis buvo buitinio pobūdžio.

2007 m. vasarį pareiškėjai buvo pasiūlyta nauja darbo vieta, bet tų pačių metų kovo mėnesį atsisakyta priimti ją į siūlytą darbo vietą, nenurodant jokių priežasčių ir motyvų.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas pakartojo, kad tiek informacijos apie privatų žmogaus gyvenimą saugojimas, tiek jos paskelbimas patenka į Konvencijos 8 straipsnio taikymo sritį. Teismas pastebėjo, jog informacija, dėl kurios sprendžiama šiuo atveju, viena vertus, yra vieša, tačiau jos laikymas centriniuose įrašuose reiškia, kad ją galima atskleisti ilgą laiką po įvykio, kai visi, išskyrus tą asmenį, yra apie tai pamiršę, ir tuo labiau tada, kai, kaip šiuo atveju, išpėjimas buvo skirtas privačiai. Taigi, kai nuteisimas ar išpėjimas yra susiję su tolima praeitimi, jis tampa asmens privačiu gyvenimu ir turi būti gerbiamas. Šiuo atveju išpėjimas buvo skirtas daugiau nei prieš 12 metų.

EŽTT praktikoje jau ne kartą buvo pabrėžta, kad bet kokios teisės, numatytos Konvencijos 8 straipsnyje, ribojimai yra galimi tik jei jie yra įtvirtinti pagal įstatymą, jais siekiama teisėtų tikslų bei tokie ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje.

Ribojimo nustatymo „pagal įstatymą“ reikalavimas reiškia, kad tam tikras ribojimas turi būti pagrįstas nacionaliniu įstatymu ir turi atitikti teisinės valstybės principą, kuris yra tiesiogiai paminėtas Konvencijos preambulėje ir yra neatskiriamas 8 straipsnio tikslo dalis. Toks įstatymas turi būti visiems prieinamas bei iš anksto numatomas, t. y. suformuluotas pakankamai tiksliai, kad asmuo galėtų (jei reikia, gavęs tinkamą patarimą) reguliuoti savo elgesį. Kad nacionalinė teisė atitiktų šį reikalavimą, ji turi numatyti pakankamą teisinę apsaugą prieš savavališkumą ir pakankamai aiškiai nurodyti diskrecijos, suteiktos kompetentingoms institucijoms, apimtį bei jos realizavimo būdus (žr. *Malone prieš Jungtinę Karalystę*, 1984 m. rugpjūčio 2 d., 66-68 par., *Liberty ir kiti prieš Jungtinę Karalystę*, 2008 m. liepos 1 d., 59 par.). Šioje konkrečioje byloje Teismas pabrėžė, kad nebuvo aiškios teisinės bazės, kuri reglamentuotų tokios informacijos rinkimą ir saugojimą, o taip pat ir policijos įgaliojimus saugoti ir atskleisti informaciją apie išpėjimus.

Teismas padarė išvadą, kad informacijos apie pareiškėjos išpėjimą saugojimas ir atskleidimas neturėjo jokio teisinio pagrindo, todėl buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis. Pareiškėja neprašė priteisti žalos atlyginimą, todėl jis nebuvo priteistas.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gruodžio 6 d. sprendimas byloje *Michaud prieš Prancūziją* (pareiškimo Nr. 12323/11)

Šioje byloje Europos žmogaus teisių teismas (toliau – ir Teismas arba EŽTT), nustatė, kad nebuvo pažeistas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Nagrinėjamas klausimas dėl advokatų pareigos pranešti apie galimą jų klientų vykdomą pinigų plovimą.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas yra Patric Michaud – 1947 m. gimęs Prancūzijos pilietis, šiuo metu gyvenantis Prancūzijoje. Jis taip pat yra Paryžiaus advokatūros ir Paryžiaus advokatūros tarybos narys.

2007 m. liepos 12 d. Nacionalinė advokatūros taryba, remdamasi Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB, nusprendė patvirtinti profesinės veiklos reguliavimą, *inter alia* įtvirtinantį tam tikrus įpareigojimus advokatams kovojant prieš pinigų plovimą. Advokatai, esant tam tikroms aplinkybėms, buvo įpareigoti informuoti Prancūzijos kovos su pinigų plovimu „Tracfin“ skyrių, kuris yra Finansų ministerijos padalinys, apie galimai nusikalstama veika, pvz., pinigų plovimu, įgytas ir klientams priklausančias pinigų sumas. Šis „pranešimo apie įtarimą“ nevykdymas lemia įstatyme numatytą drausminę nuobaudą.

2007 m. spalio 10 d. pareiškėjas kreipėsi į *Conseil d'Etat* su prašymu panaikinti Paryžiaus advokatūros tarybos sprendimą. Pareiškėjas, akcentuodamas, kad „įtarimo“ sąvoka nebuvo aiškiai apibrėžta, tvirtino, kad būdingi teisinio tikrumo reikalavimai, atsižvelgiant į Konvencijos 7 straipsnį (nėra bausmės be įstatymo), buvo neįvykdyti. Jis taip pat teigė, kad pažeidžiamas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į šeimos ir privataus gyvenimo gerbimą), nustatantis profesinės garantijos ir advokato – kliento santykių konfidencialumo apsaugą. Be to, pareiškėjas kreipėsi su prašymu perduoti klausimą spręsti Europos Sąjungos Teisingumo Teismui tam, kad būtų priimtas prejudicinis sprendimas ir kad šis galėtų nutarti, ar pareiga „pranešti apie įtarimą“ buvo suderinama su Europos Sąjungos sutarties 6 straipsniu ir Konvencijos 8 straipsniu.

2010 m. liepos 23 d. sprendimu *Conseil d'Etat* pono Michaud prašymą atmetė ir atsisakė kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Teismas pažymėjo, kad, atsižvelgiant į visuomenės suinteresuotumą kovoje su pinigų plovimu ir tai, kad advokatai neprivalo pranešti informacijos, gautos veiklos, susijusios su teismo procesu, metu, ar jiems veikiant kaip teisiniams konsultantams (išskyrus tuos atvejus, kai advokatas dalyvauja pinigų plovimo veikloje, ar jo teisinis patarimas yra teikiamas pinigų plovimo tikslams, arba advokatas žino, kad klientas prašo teisinio patarimo pinigų plovimo tikslams), advokatų įpareigojimas pranešti apie savo įtarimus nėra pernelyg didelis profesinio konfidencialumo ribojimas.

Neoficiali sprendimo medžiaga

Dėl Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) pažeidimo

Teismas pakartojė, kad Konvencijos 8 straipsnis garantuoja kiekvienam teisę į pagarbą jo susirašinėjimui, nepaisant susirašinėjimo turinio ar formos. Tai reiškia, kad Konvencijos

8 straipsnis saugo visus informacijos mainus, kuriuos asmenys vykdo bendravimo tikslais. Taigi advokatams priskiriama pareiga perduoti per visą bendravimo su klientu laikotarpį apie jį surinktą informaciją administracinėms institucijoms (šiuo atveju, *Tracfin*) riboja teisę į jų susirašinėjimo gerbimą. Tai taip pat riboja teisę į pagarbą jų privačiam gyvenimui (pastaroji sąvoka apima ir profesinio pobūdžio bei su verslu susijusią veiklą). Šiuo atveju pareiškėjas nenurodo, kad buvo patekęs į situaciją, kai būtų privalėjęs pranešti apie atitinkamus įtarimus. Vis dėlto jis buvo susidūręs su dilema – arba jis elgiasi kaip jam yra liepta, ir taip jis nusižengia savo supratimui apie konfidencialumo tarp teisininko ir kliento principą ir apie teisinės profesijos garantijas; arba jis atsisako paklusti ir rizikuoja sulaukti drausminių sankcijų, įskaitant teisės verstis advokato praktika atėmimą. Teismo nuomone, pareiga pranešti apie įtarimus prilygsta pareiškėjo, kaip teisininko, teisės, garantuotos Konvencijos 8 straipsnio, „tęstiniam ribojimui“ (net jei paveikiama ne intymiausia jo privataus gyvenimo dalis, tačiau teisė į pagarbą jo profesiniam bendravimui su klientais).

Toks ribojimas pažeidžia Konvencijos 8 straipsnį, nebent jis yra vykdomas „pagal įstatymą“, siekia vieno ar daugiau teisėtų tikslų, nurodytų to paties straipsnio 2 dalyje, ir yra „būtinai demokratinėje visuomenėje“ siekiant tų tikslų.

Prancūzijos pinigų ir finansų kodeksas numato advokatams priskiriamus įsipareigojimus pranešti apie įtarimus, kurie yra aiškiai ir prieinamai reglamentuoti pastarajame įstatyme. Buvo pažymėta, kad ginčijamu ribojimu siekiama kovoti su pinigų plovimu ir kitais kriminaliniais nusikaltimais, taip vykdant vieną iš Konvencijos 8 straipsnyje numatytų tikslų, t. y. užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams.

Pareiga pranešti apie esamus įtarimus kilo iš Europos direktyvų įgyvendinimo Prancūzijos pinigų ir finansų kodekse dėl teisinių Prancūzijos įsipareigojimų Europos Sąjungai. Vyriausybė, remdamasi sprendimu byloje *Bosphorus Airways* prieš *Airiją*, teigė, kad turėtų būti preziumuojama, jog Prancūzijos veiksmai atitinka Konvencijos reikalavimus, kadangi Prancūzija tiesiog vykde įsipareigojimus, kylančius iš jos narystės Europos Sąjungoje, ir *Bosphorus Airways* prieš *Airiją* sprendime buvo konstatuota, kad Europos Sąjunga užtikrina pagrindinių teisių apsaugą, tolygią Konvencijos garantuojamai apsaugai.

Tačiau EŽTT konstatavo, kad dabar nagrinėjama byla skiriasi nuo *Bosphorus Airways* prieš *Airiją* bylos dviem aspektais. Pirma, *Bosphorus Airways* prieš *Airiją* byloje buvo kilęs klausimas dėl reglamento, kuris yra tiesiogiai ir pilnai taikomas valstybėse narėse. O dabar nagrinėjama byla yra susijusi su direktyvų įgyvendinimu Prancūzijos nacionalinėje teisės sistemoje, ir valstybės narės yra laisvos pasirinkti metodą bei formą siekdamos reikiamo rezultato. Antra, ir svarbiausia, *Bosphorus Airways* prieš *Airiją* byloje Europos Sąjungos kontrolės mechanizmas buvo pilnai

išnaudotas, kadangi buvo priimtas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudicinis sprendimas toje byloje tuo klausimu. Šioje byloje, priešingai, *Conseil d'Etat* atsisakė kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą prejudicinio sprendimo, nors Europos Sąjungos Teisingumo Teismas prieš tai neturėjo progos nagrinėti byloje keliamo klausimo. Todėl *Conseil d'Etat* priėmė sprendimą netaikydama atitinkamos tarptautinės žmogaus teisių apsaugos struktūros (kuri iš principo yra tolygi Konvencijos apsaugai) pilno potencialo. Tokio pasirinkimo šviesoje ir atsižvelgiant į keliamų klausimų svarbą, tolygios apsaugos prezumpcija netaikytina.

Taigi EŽTT toliau turėjo nustatyti, ar ribojimas buvo būtinas Konvencijos 8 straipsnio prasme.

EŽTT sutiko su *Conseil d'Etat* atlikta analize jos 2010 m. liepos 23 d. sprendime, kuriame, pažymėjus, kad Konvencijos 8 straipsnis saugojo profesines garantijas kaip pagrindinę teisę, buvo nuspręsta, kad įpareigojimas teisininkams pranešti apie įtarimus nebuvo pernelyg didelis ribojimas, atsižvelgiant į viešąjį interesą kovoti su pinigų plovimu ir įstatymu numatytas tokio įpareigojimo išimtis. Teisinės profesijos garantijos nėra neliečiamos. Turėtų būti ieškoma balanso tarp jų ir priemonių kovoti su neteisėta veikla gautų įplaukų plovimu, kurios gali būti naudojamos finansuoti nusikalstamai veiklai. Europos Sąjungos direktyvos atitiko šią logiką. Galiausiai, du elementai buvo lemiami sprendžiant dėl ginčijamo ribojimo. Pirmas buvo susijęs su tuo, kad teisininkams taikoma pareiga pranešti apie įtarimus buvo susijusi su veikla, kuri buvo nutolusi nuo teisininkams patikėto gynėjų vaidmens ir ši pareiga buvo panaši į tą pačią pareigą, taikomą kitų profesijų atstovams. Antrasis svarbus elementas buvo tai, kad įstatymai įtvirtino tam tikrą filtrą, kuris saugojo profesines garantijas – teisininkai nesiuntė pranešimų tiesiogiai *Tracfin*, bet perdavė juos kitiems paskirtiems pareigūnams, kurie atitinkamai juos, esant įstatymuose nustatytoms sąlygoms, perduodavo *Tracfin*.

Taigi, atsižvelgiant į aptartą įgyvendinimo mechanizmą, į teisėtą tikslą bei į ypatingą svarbą demokratinėje visuomenėje, įpareigojimas pranešti apie įtarimus nebuvo neproporcingas profesinių garantijų ribojimas.

EŽTT padarė išvadą, kad Prancūzija nepažeidė Konvencijos 8 straipsnio.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Alkaya prieš Turkiją*
(pareiškimo Nr. 42811/06)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Byloje nagrinėjamas klausimas, ar Turkijos žiniasklaida turėjo teisę skelbti gerai žinomos aktorės namų adresą.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėja yra Turkijos pilietė ponija Yasemin Alkaya, gimusi 1964 m. ir gyvenanti Stambule (Turkija). Ji yra gerai žinoma Turkijos kino ir teatro aktorė. 2002 m. spalio 12 d. jos namai buvo apvogti įsilaužus.

2002 m. spalio 15 d. dienraštis *Akşam* publikavo straipsnį apie įsilaužimą, kuriame buvo pavaizduota jos namų nuotrauka ir nurodytas tikslus adresas.

2002 m. gruodžio 3 d. ponija Alkaya pareiškė ieškinį prieš anksčiau minėtąjį laikraštį dėl žalos atlyginimo Zeytinburnu apylinkės teismui (toliau – ir apylinkės teismas). 2005 m. kovo 29 d. apylinkės teismas ieškinį atmetė nuroydamas, kad ponija Alkaya, būdama gerai žinoma, yra laikoma viešu asmeniu, ir jos gyvenamosios vietos adreso paskelbimas negali būti laikomas jos teisių pažeidimu. Ponija Alkaya padavė apeliacinį skundą. Advokatas teisme nurodė, kad po straipsnio išspausdinimo laikraštyje pareiškėja yra nuolat trukdoma savo namuose, priešais jos namus būriuojasi žmonės, ji bijo savo namuose likti viena. Kasacinis teismas patvirtino pirmos instancijos teismo sprendimą.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas pažymėjo, kad gyvenamosios vietos pasirinkimas yra iš esmės privatus dalykas ir tokio pasirinkimo laisvas įgyvendinimas yra asmeninės autonomijos, saugomos Konvencijos 8 straipsnio, neatskiriama dalis. Tad asmens namų adresas yra asmeniniai duomenys ar informacija, patenkanti į asmens privataus gyvenimo sritį, ir dėl to yra saugotina taip pat kaip asmens privatus gyvenimas.

Taigi reikia nustatyti, ar valstybė nustatė tinkamą pusiausvyrą tarp pareiškėjos teisės į jos privataus gyvenimo apsaugą ir priešingos šalies teisę į saviraiškos laisvę pagal Konvencijos 10 straipsnį. Lemiantis elementas ieškant šios pusiausvyros yra tai, kiek publikuota informacija prisidėjo prie diskusijos viešojo intereso klausimais.

Teismas pažymėjo, kad pareiškėja nesiskundė straipsnio, kuris pranešė apie vagystę, publikavimu, tačiau skundėsi jos namų adreso atskleidimu. Nebuvo jokio įrodymo, kuris galėtų pateisinti pareiškėjos namų adreso atskleidimą be jos sutikimo viešojo intereso pagrindais. Be to, nacionaliniai teismai neieškojo pusiausvyros tarp konkuruojančių interesų, tačiau tiesiog pažymėjo, kad pareiškėja yra gerai žinoma ir jos namų adreso atskleidimas nedaro jos taikiniu ir nepažeidžia jos asmens teisių. Nacionaliniai teismai taip pat neatsižvelgė į pasekmes to, kad pareiškėjos namų adresas buvo atskleistas nacionaliniame laikraštyje praėjus vos kelioms dienoms po įsilaužimo į jos

namus, nepaisant to, kad ji skundėsi asmenų, kurie pasirodė priešais jos namus, netinkamu elgesiu, ir dėl to padidėjusiu nesaugumo jausmu.

Taigi nacionaliniai teismai nesuteikė pakankamos ir veiksmingos apsaugos pareiškėjos privačiam gyvenimui. Teismas nusprendė, kad Turkija privalo pareiškėjai sumokėti 7 500 eurų neturtinės žalos atlyginimą.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. rugsėjo 25 d. sprendimas byloje *Egitim Ve Bilim Emekcileri Sendikasi prieš Turkiją* (pareiškimo Nr. 20641/05)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis (saviraiškos laisvė) ir 11 straipsnis (susirinkimų ir asociacijos laisvė). Nagrinėjamas klausimas dėl profesinės sąjungos įstatų nuostatos, susijusios su galimybe mokytis tik gimtąja kalba, ir šios nuostatos reikšmės valstybės teritoriniam vientisumui bei demokratinės valstybės principui.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas yra Samdomų darbuotojų profesinė sąjunga švietimo ir mokslo srityje (toliau – ir Sąjunga), kuri buvo įkurta Ankaroje 1995 m. sausio 13 d. 2001 m. rugsėjį pareiškėjas iš dalies pataisė savo įstatų 2 straipsnį, nustatydamas siekį „ginti visų individų visuomenėje teisę lygiomis galimybėmis ir laisvai gauti demokratišką, pasaulietinį, mokslinį ir nemokamą išsilavinimą savo gimtąja kalba“.

2002 m. vasarį Ankaros gubernorius paprašė pareiškėjo išbraukti „gimtosios kalbos“ sąvoką, nes ji buvo nesuderinama su Konstitucija ir įstatymais. Vėliau, 2002 m. kovą, gubernorius paprašė Ankaros prokuroro inicijuoti teisminį procesą dėl Sąjungos likvidavimo, nes ji nepakeitė savo įstatų. 2002 m. liepos 3 d. pareiškėjas pakeitė ginčijamą įstatų straipsnį taip: „ginti visų visuomenės individų teisę mokytis savo gimtąja kalba ir naudotis savo kultūros vystymusi“.

2002 m. liepos 16 d. prokuroras nutraukė procesą dėl nusikalstamos veikos padarymo įrodymų nepakankamumo. Jis pažymėjo, kad kilo aštrių diskusijų tarp politinių partijų ir kitų gyventojų, ir kad planuojama šį klausimą įtraukti į parlamento sesijos darbotvarkę, todėl tai buvo netinkamas laikas imtis veiksmų siekiant likviduoti Sąjungą.

2003 m. spalį, karinių pajėgų personalo viršininkui paprašius, Ankaros gubernorius kreipėsi į Sąjungą su prašymu išbraukti žodžius „gauti mokymą gimtąja kalba“ iš Sąjungos įstatų 2 straipsnio. Vėliau gubernorius vėl kreipėsi į prokurorą dėl Sąjungos likvidavimo ir 2004 m. liepą prokuroras kreipėsi į teismą dėl Sąjungos likvidavimo. 2004 m. rugsėjo 15 d. Ankaros teismas

atmėtė prokuroro reikalavimą, nes įstatų formuluotė nekenkė valstybės teritoriniam vientisumui ar Turkijos Respublikos sienoms. Ankaros teismas taip pat konstatavo, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis (saviraiškos laisvė) ir 11 straipsnis (susirinkimų ir asociacijos laisvė).

Prokuroras pateikė apeliacinį skundą. 2004 m. rugsėjo 15 d. sprendimas buvo panaikintas kasacinio teismo, bet vėliau pirmosios instancijos Ankaros teismas vėl pakartojo savo pirmąjį išvadą ir nustatė, kad yra du pagrindai profesinei sąjungai, asociacijai ar politinei partijai likviduoti: esant „neišvengiamai (realiai) grėsmei“ ir remiantis „smurto kriterijumi“. Net ir padarius prielaidą, kad formuluotė „mokymas gimtąja kalba“ yra neteisėta, dar negalima kalbėti apie neišvengiamos grėsmės ar smurto fakto pripažinimą. Be to, sprendimas nelikviduoti Sąjungos gali padėti sumažinti socialinę įtampą, neramumus ir atkurti socialinę taiką. 2005 m. gegužę kasacinis teismas vėl panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir nustatė, kad ginčijama įstatų formuluotė buvo neteisėta.

2005 m. liepą Sąjunga išbraukė žodžius „gimtąja kalba“ iš savo įstatų.

Neoficiali sprendimo apžvalga

EŽTT pažymėjo, kad Sąjunga pakeitė savo įstatų formuluotę, siekdama išvengti likvidavimo.

EŽTT pabrėžė, kad įstatų nuostatos nekurstė žmonių griebtis smurto. Principas, pagal kurį Turkijos visuomenės nariai galėtų gauti išsilavinimą kita nei turkų gimtąja kalba, nėra nesuderinamas su pamatiniais demokratijos principais.

EŽTT pakartojo, kad tinkamam demokratijos veikimui yra būtina, kad įvairios asociacijos ar politinės grupės galėtų dalyvauti viešuose debatuose, siekdamos padėti rasti sprendimus bendrais klausimais, susijusiais su įvairių įsitikinimų politinėmis ir viešomis suinteresuotomis grupėmis.

EŽTT taip pat pastebėjo, kad 2002 m. rugpjūčio 3 d. buvo priimtas nacionalinis įstatymas, kuris atvėrė kelią atidarymui privačių mokyklų, kuriose būtų mokoma kitomis nei turkų kalbomis ir dialektais, kurie yra tradiciškai vartojami Turkijos piliečių kasdieniame gyvenime.

Taigi EŽTT nusprendė, kad vien žodžių „gauti mokymą gimtąja kalba“ buvimas nėra nesuderinamas su demokratijos principais, o Sąjungos privertimas pakeisti savo įstatus netraktuotinas kaip neatidėliotino visuomenės poreikio tenkinimas, todėl šiuo atveju buvo konstatuotas Konvencijos 11 straipsnio pažeidimas.

EŽTT taip pat nusprendė, kad Konvencijos 10 straipsnis apima laisvę gauti ir skleisti informaciją bei idėjas bet kokia kalba, kuri suteikia galimybę dalyvauti viešuose įvairių rūšių kultūrinio, politinio ir socialinio pobūdžio informacijos ir idėjų mainuose. Atsižvelgęs į visas bylos aplinkybes, EŽTT pažymėjo, kad jau įvyko viešos diskusijos dėl mokymo ne turkų kalba, ir

nacionalinis įstatymas buvo pakeistas taip, kad būtų galima gauti (bent jau privačias) pamokas kita nei turkų kalba.

Net ir darant prielaidą, kad Sąjungos tikslas buvo tik skatinti kurdų kalbos (kaip gimtosios kalbos, papildomai prie turkų kalbos) mokymo vystymą, vis tiek nebūtų pagrindo konstatuoti smurto, ginkluoto pasipriešinimo ar sukilimo skatinimo, ir įstatų 2 straipsnis nekurstė giliai įsišaknijusios ir iracionalios žmonių neapykantos. Taigi EŽTT padarė išvadą, kad nebuvo aiškias ir neišvengiamo pavojaus valstybės teritoriniam vientisumui. Procesas, inicijuotas tam, kad Sąjunga būtų likviduota, taip verčiant ją ištrinti ginčijamus žodžius iš įstatų, buvo neproporcingas siekiamiems tikslams ir todėl nebuvo „būtinai demokratinėje visuomenėje“. EŽTT konstatavo Konvencijos 10 straipsnio pažeidimą.

EŽTT įpareigojo Turkijos valstybę sumokėti pareiškėjui 7 500 eurų neturtinei žalai atlyginti.

V. SAVIRAIŠKOS LAISVĖ (Konvencijos 10 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gruodžio 18 d. sprendimas byloje *Yildirim prieš Turkiją* (pareiškimo Nr. 3111/10)

Šioje byloje EŽTT konstatavo Konvencijos 10 straipsnio (saviraiškos laisvė) pažeidimą. Nagrinėjamas klausimas dėl prieigos prie asmeninės interneto svetainės apribojimo.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Ahmet Yildirim yra Turkijos pilietis, gimęs 1983 m. bei gyvenantis Stambule (Turkija). Jis turi interneto svetainę, kurioje publikuoja savo mokslinius darbus. Ši svetainė buvo sukurta naudojantis *Google Sites* tinklapių kūrimo ir talpinimo paslauga.

2003 m. birželio 23 d. Denizlio pirmosios instancijos teismas priėmė įsakymą užblokuoti kitą interneto tinklą, kurio savininkas (ne pareiškėjas, o kitas asmuo) buvo kaltinamas Mustafa Kemal Atatürko (politiko, pirmojo Turkijos prezidento) atminimo įžeidimu. Šis įsakymas buvo priimtas kaip prevencinė priemonė baudžiamajame procese. Įsakymas užblokuoti šią svetainę buvo perduotas vykdyti Telekomunikacijų direktoratui. Vėliau šis direktoratas paprašė teismo išplėsti jo sprendimo taikymo sritį ir leisti užblokuoti prieigą prie visų *Google Sites* paslaugų. Telekomunikacijų direktoratas konstatavo, kad tai yra vienintelis būdas teismo sprendimui įvykdyti, kadangi kaltinamas svetainės savininkas gyvena užsienyje. Dėl šio užblokavimo pareiškėjas negalėjo pasiekti savo tinklapio.

Tokiu būdu pareiškėjas neteko prieigos prie savo interneto svetainės. Visi jo bandymai pakeisti esamą situaciją buvo nesėkmingi, nes įsakymas dėl užblokavimo buvo priimtas teismo.

Kreipdamasis į EŽTT pareiškėjas nurodė, kad ligi šiol neturi galimybės prisijungti prie savo svetainės, nepaisant to, kad, kiek jam buvo žinoma, baudžiamasis procesas prieš neteisėto turinio tinklalapio savininką buvo nutrauktas.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pirmiausia Teismas pažymėjo, kad šiais laikais internetas tapo viena iš pagrindinių priemonių, leidžiančių laisvai reikšti savo mintis bei skleisti informaciją. Toks saviraiškos ribojimas, koks yra šioje situacijoje, pažeidžia Konvencijos 10 straipsnį, nebent jis yra pagrįstas įstatymu, juo siekiama teisėtų tikslų, ir jis yra būtinas demokratinėje visuomenėje.

Įstatymas leidžia teismui priimti įsakymą užblokuoti prieigą prie interneto, jei yra pakankamai priežasčių manyti, kad informacijos, patalpintos internete, turinys turi nusikaltimo požymių. Tačiau šiuo atveju nei *Google Sites*, nei pareiškėjo interneto svetainės atžvilgiu nebuvo pradėtas teisminis procesas.

EŽTT atkreipė dėmesį, kad Denizlio teismas, priimdamas sprendimą išplėsti savo įsakymo taikymo sritį, rėmėsi vien Telekomunikacijų direktorato siūlymu ir nesvarstė, ar nėra galima kokia nors kita, švelnesnė priemonė. Minėtas teismas taip pat nevertino, kiek įvairių asmenų interesų atsidūrė pavojuje. Teismas turėjo atsižvelgti į tai, kad tokia priemonė didelius kiekius informacijos padarys neprieinamus ir tuo pažeis interneto naudotojų teises.

Teismas konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje *PETA Deutschland prieš Vokietiją* (pareiškimo Nr. 43481/09)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis (saviraiškos laisvė). Nagrinėjamas klausimas dėl draudimo gyvūnų teisių apsaugos organizacijai *PETA* publikuoti plakatus, kuriuose narvuose laikomų gyvūnų nuotraukos yra vaizduojamos kartu su kalinių iš koncentracijos stovyklos nuotraukomis.

Teismas pabrėžė, kad nuoroda į holokaustą turi būti vertinama atsižvelgiant į specifinį Vokietijos praeities kontekstą. EŽTT pripažino, kad Vokietijos teismai pateikė tinkamas ir pakankamas priežastis, pagrindžiančias draudimą skelbti minėtus plakatus.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas (asociacija) yra *PETA Deutschland*, už gyvūnų teises kovojančios *PETA* organizacijos (Žmonės už etišką elgesį su gyvūnais) skyrius Vokietijoje (toliau – ir *PETA*).

2004 m. kovo mėnesį organizacija planavo pradėti reklamos kampaniją pavadinimu „Holokaustas tavo lėkštėje“, kuri panašiai turėjo būti vykdoma ir Jungtinėse Amerikos Valstijose. Buvo planuojama išleisti didelį kiekį plakatų (su trumpu tekstu), kuriuose kartu su koncentracijos stovyklos kalniais būtų vaizduojami narvuose laikomi gyvūnai. Pavyzdžiui, plakatuose su užrašu „Galutinis pažeminimas“ buvo fotografija, kurioje greta paskerstų kiaulių buvo vaizduojami į krūvą suversti žmonės, kitose nuotraukose vaizduojama eilė kalinių, gulinčių ant gultų, greta eilės vištų, gulinčių narvuose, su pavadinimu „Kai tai susiję su gyvūnais, kiekvienas tampa naciū“.

Vokietijos centrinės žydų tarybos pirmininkas ir du vicepirmininkai pateikė teismui prašymą uždrausti *PETA* demonstruoti visuomenei arba publikuoti internete septynis konkrečius plakatus. Pareiškėjai išgyveno holokaustą būdami vaikai, ir vienas iš jų prarado savo šeimą holokausto metu. Jie pareiškė, kad numatoma kampanija yra įžeidžianti ir pažeidžia ne tik žmogaus orumą, bet ir žuvusiųjų šeimos narių asmenines teises. Berlyno apygardos teismas tenkino pareiškėjų prašymus ir uždraudė skelbti plakatus. Teismas nustatė, kad nėra požymių, jog *PETA* pagrindinis tikslas buvo sumenkinti holokausto aukas; plakatai siekė kritikuoti gyvūnų laikymo sąlygas. Pastaroji kritika yra susijusi su viešojo intereso klausimais, taigi, vertinant konkuruojančius interesus, paprastai būtų labiau saugoma. Vis dėlto, šiuo atveju koncentracijos stovyklos kalniai ir holokausto aukos buvo gretinami su gyvūnais. Atsižvelgiant į vertybes, įtvirtintas Vokietijos Konstitucijoje, kurios centre yra įtvirtintas žmogaus orumas, ir tik šiek tiek užsimenama apie gyvūnų apsaugą, toks gyvūnų ir koncentracijos stovyklų kalinių palyginimas vertintinas kaip savavališkas ir išnaudojantis. 2005 m. Apeliacinis teismas sprendimą patvirtino.

2009 m. Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas atmetė *PETA* organizacijos skundą pažymėdamas, kad žemesnės instancijos teismai tinkamai pagrindė savo sprendimus remdamiesi Vokietijos Konstitucijos nustatytu aiškiu skirtumu tarp žmogaus gyvybės bei orumo ir gyvūnų apsaugos interesų. Taip pat pripažinta, kad kampanija menkina holokausto aukų likimus.

Neoficiali sprendimo medžiaga

Šalys neginčijo, kad nustatyti draudimu buvo ribojama *PETA* organizacijos saviraiškos laisvė, kuri saugoma Konvencijos 10 straipsnio, ir Teismas tokiam vertinimui pritaria. Taigi lieka įvertinti,

ar buvo ribojama „pagal įstatymą“, ar ribojimas turėjo teisėtą tikslą pagal Konvencijos 10 straipsnio 2 dalį ir buvo „būtinai demokratinėje visuomenėje“ siekiant minėtų tikslų.

Teismas pastebėjo, kad ribojimas turėjo teisinį pagrindą Vokietijos civiliniame kodekse ir Vokietijos baudžiamajame kodekse, kurie buvo viešai paskelbti ir neabejotinai prieinami *PETA* organizacijai. Dėl klausimo, ar nacionaliniai teismai tinkamai pritaikė šias nacionalinės teisės nuostatas, Teismas pakartojo, kad nacionalinės teisės interpretavimas ir taikymas visų pirma yra nacionalinių institucijų kompetencijoje. Teismas sutiko, kad ribojimu buvo siekiama teisėto tikslo – apsaugoti ieškovų asmens teises, t. y. „kitų asmenų reputaciją“.

Taigi liko nuspręsti, ar ribojimas buvo „būtinai demokratinėje visuomenėje“. EŽTT pastebėjo, kad *PETA* organizacijos planuota plakatų kampanija buvo susijusi su gyvūnų ir aplinkos apsauga, taigi ja nenuginčijamai buvo siekiama viešojo intereso tikslų. Todėl tik svarios priežastys gali pateisinti anksčiau minėtą ribojimą. EŽTT pažymėjo, kad Vokietijos nacionaliniai teismai atidžiai išnagrinėjo klausimą, ar nurodytas draudimas pažeistų *PETA* saviraiškos laisvę. Atsižvelgdami į tai, kad numatytoji kampanija nenorėjo sumenkinti pavaizduotų koncentracijos stovyklos kalinių, nacionaliniai teismai atkreipė dėmesį į tai, kad kampanija vertė ieškovus vėl išgyventi jų skausmą ir persekiojimą, o kampanijos tikslas buvo gyvūnų apsauga. Toks ieškovų kančių „instrumentalizavimas“ pažeidė jų asmens teises. Pažeidimą sunkino tai, kad holokausto aukos buvo vaizduojamos labiausiai pažeidžiamoje būklėje.

EŽTT pažymėjo, kad bylos faktai negali būti vertinami atsietai nuo istorinio ir socialinio konteksto, kuriame vyksta nuomonės reiškinys. Šiuo atveju holokausto vaizdavimas turi būti vertinamas atsižvelgiant į specifinį Vokietijos praeities kontekstą. Atsižvelgiant į tai, EŽTT nusprendė, kad nacionaliniai teismai tinkamai ir pakankamai pagrindė draudimą skelbti plakatus. Tai nekvestionuotina vien dėl to, kad teismai kitose jurisdikcijose gali panašius klausimus spręsti kitaip.

EŽTT taip pat įvertino paskirtą sankciją (draudimą civiliniame procese, o ne bausmę baudžiamajame procese) kaip proporcingą. Be to, *PETA* neįrodė, kad negalėjo kitomis priemonėmis atkreipti visuomenės dėmesį į gyvūnų apsaugos problemas.

Teismas konstatavo, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis (saviraiškos laisvė).

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Szima prieš Vengriją* (pareiškimo Nr. 29723/11)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis (saviraiškos laisvė). Nagrinėjamas klausimas dėl profesinės sąjungos pirmininkės saviraiškos laisvės apribojimo, siekiant drausmės nacionalinėje policijos sistemoje.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėja gimė 1960 m. Ji yra Vengrijos pilietė ir gyvena Szekszárde. Pareiškėja, kuri yra vyresnioji policijos pareigūnė, išėjusi į pensiją, svarbiu bylai metu buvo Tettrekészo policijos profesinės sąjungos pirmininkė. Nuo 2007 m. gegužės iki 2009 m. liepos mėnesio ji paskelbė keletą straipsnių profesinės sąjungos internetiniame tinklapyje, kuriuose buvo kalbama apie neišmokėtus policijos pareigūnams darbo užmokesčius, tariamą protegavimą pagal giminystės ryšius, politinių jėgų įtaką policijos sistemai bei abejotiną vyresniųjų policijos darbuotojų kvalifikaciją.

Pareiškėja buvo apkaltinta nepaklusimo kurstymu. 2010 m. balandžio 29 d. Budapešto apygardos teismas pripažino, kad pareiškėja yra kalta, ir skyrė jai baudą bei pažeminimą pareigose. Teismas atmėtė pareiškėjos argumentus, kuriuose buvo akcentuojama, kad tokių straipsnių publikavimas priklausė profesinės sąjungos veiklos esmei.

2010 m. gruodžio 8 d. Budapešto apeliacinis teismas, sutikdamas su pirmosios instancijos teismo sprendimo motyvais, nusprendė, kad dokumentų paskelbimas šiuo konkrečiu atveju buvo už saviraiškos laisvės ribų, ypač atsižvelgiant į institucijos, kuriai ji priklausė, pobūdį. Teismo nuomone, paskelbtuose straipsniuose išsakyta vienpusė kritika, kuri negalėjo ir neturėjo būti įrodyta teisme.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėja skundėsi, kad baudžiamasis procesas jos atžvilgiu buvo pradėtas dėl teiginių, kuriuos ji paskelbė internete ir kuriuos ji privalėjo skelbti pagal savo turimas pareigas profesinėje sąjungoje, kas (pareiškėjos manymu) turi būti vertinama kaip Konvencijos 10 straipsnyje garantuojamos saviraiškos laisvės pažeidimas.

EŽTT pažymėjo, kad kai kurie pareiškėjos paskelbtų internete straipsnių teiginiai buvo tiesiogiai susiję su darbo klausimais, pavyzdžiui, neišmokėto atlyginimo (kai kurie iš policijos pareigūnų buvo profesinės sąjungos nariai) problema. Tačiau pareiškėja internetiniame profesinės

sąjungos tinklapyje nuolat reikšdavo kritišką požiūrį į policijos sistemos lyderių turimų įgaliojimų įgyvendinimo būdą, ir teigė, kad jie tarnavo tam tikriems politiniams interesams ir negerbė piliečių. EŽTT manymu, tokių teiginių pareiškimas peržengia pareiškėjos, kaip profesinės sąjungos pirmininkės, mandatą, nes jie nėra susiję su profesinės sąjungos narių darbo interesų apsauga. Todėl šie teiginiai, nepatenkantys į profesinės sąjungos veiklos teisėtą apimtį, turi būti traktuojami ne profesinės sąjungos ypatumų kontekste, o bendrosios saviraiškos laisvės kontekste.

EŽTT išanalizavo baudžiamojo poveikio priemonių taikymo bei saviraiškos laisvės apribojimo proporcingumo klausimą, kai yra siekiama išvengti suirutės policijoje, kaip hierarchine tvarka organizuotoje institucijoje, kurioje drausmė turi esminės reikšmės tinkamam šios institucijos funkcijų įgyvendinimui. EŽTT nustatė, kad kai kurie ginčijami teiginiai (ypač dėl neišmokėtų atlyginimų) yra aiškiai susiję su profesinės sąjungos veikla ir jų sankcionavimą sudėtinga suderinti su profesinės sąjungos vadovo prerogatyvomis. Be to, Policijos departamento vadovo kritika buvo grynai subjektyvus vertinimas ir kaip toks yra plačiai saugomas pagal Konvencijos 10 straipsnį. EŽTT taip pat pastebi, kad dėl tam tikrų pasisakymų nacionaliniai teismai, stebėtinai, atsisakė priimti įrodymus, ir jau vien šis faktas keltų abejonę dėl paskirtos sankcijos teisėtumo, jei sankcija būtų paskirta vien dėl šios priežasties. Vis dėlto, EŽTT pritaria nacionaliniams teismams dėl pasisakymų, susijusių su policijos vadovybės veikla. Tie teiginiai, kaltinantys policijos vadovybę politiniu šališkumu ir politine darbotvarke, teisės pažeidimais, neprofesionalumu ir protekcionizmu artimesiems, galėjo, net jei daugiausia ir atspindėdami subjektyvius vertinimus, sukelti nepaklusimą, kadangi jie gali diskredituoti policijos veiksmų teisėtumą, ypač atsižvelgiant į tai, kad pareiškėja nepateikė jokių įrodymų tiems teiginiams pagrįsti. Nepaisant to, kad jai buvo užkirstas kelias pateikti įrodymus nacionaliniame procese (ir tai kelia didelį susirūpinimą), vis dėlto, kaltindama policijos vadovybę, ji nesugebėjo susieti įžeidžiančių subjektyvių vertinimų su faktais.

EŽTT nustatė, kad pareiškėja anksčiau buvo vyresnioji policijos pareigūnė, todėl turėjo didelę įtaką profesinės sąjungos nariams, be kita ko, kontroliuodama profesinės sąjungos tinklapį. Kaip aukšto rango pareigūnė ir profesinės sąjungos pirmininkė, ji turėjo naudotis teise į saviraiškos laisvę atsižvelgdama į atsakomybę, kuri susijusi su šia teise, atsižvelgiant į jos statusą bei specialius drausmės reikalavimus policijos pajėgose. EŽTT pastebi, kad pradėdama tarnauti policijos pajėgose pareiškėja turėjo žinoti apie ribojimus, taikomus pareigūnams įgyvendinant savo teises. Be to, egzistuojant saviraiškos laisvės apribojimams, nebuvo reikalaujama iš pareiškėjos vykdyti savo profesinę veiklą prieš savo sąžinę. EŽTT taip pat pastebėjo, kad pareiškėjai buvo pritaikytos sąlyginai vidutinės sankcijos, kurios nelaikytinos neproporcingomis. Atsižvelgiant į diskreciją, taikytiną tokiais atvejais, disciplinos palaikymas sankcionuojant kaltinimus, kurie kenkia

pasitikėjimui policijos vadovybe ir jos patikimumui, yra „neatidėliotinas visuomenės poreikis“, ir nacionalinių institucijų pateiktos priežastys tam pagrįsti yra pakankamos.

EŽTT padarė išvadą, kad Konvencijos 10 straipsnis, siejant jį su 1 straipsniu, nebuvo pažeistas.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje *Falter Zeitschriften GmbH prieš Austriją* (pareiškimo Nr. 3084/07)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis (teisė į saviraiškos laisvę). Nagrinėjamas klausimas dėl saviraiškos laisvės apribojimo, kai žiniasklaidoje reiškiamą kritiką dėl teisėjo šališkumo.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas (bendrovė) yra Vienos laikraščio „Falter“ savininkas ir leidėjas. Viename šio laikraščio straipsnyje buvo pateikta informacija apie teismo procesą dėl prieglobsčio prašytojos iš Kamerūno išprievartavimo. Straipsnyje buvo kritiškai vertinamas teismo darbas ir paminėta teismo teisėja I. K., kuri konstatavo, kad „byloje nenustatyta, jog kaltinamasis atliko lytinį aktą prieš nukentėjusios valią“, ir priėmė išteisinamąjį nuosprendį. I. K. pateikė ieškinį prieš pareiškėją (bendrovę) dėl šmeižimo. 2005 m. rugsėjo 1 d., pirmo posėdžio metu, pareiškėjas pareiškė, kad ginčijami straipsnio teiginiai atitiko tikrovę, ir juose išreikšta kritika, kurios pagrindas yra saviraiškos laisvė, be to, buvo bandoma akcentuoti ne patį kaltinamojo išteisinimą, o nukentėjusios moters traktavimo būdą rašytiniame teismo procese, kuriame nebuvo nagrinėjami svarbūs įrodymai, o pati nukentėjusioji kaltinama prostitucija.

Nacionalinis teismas konstatavo, kad straipsnio turinys yra šališkas. Straipsnyje nurodyta, kad teisėja pasielgė savavališkai dėl rasistinių motyvų (nukentėjusioji moteris straipsnio aptariamoje byloje – juodaodė, turėjusi prieglobsčio prašytojos statusą), išprievartavimas apibūdinamas kaip įrodytas faktas, o įrodymų įvertinimas teisme pavadintas absurdišku. Tačiau byloje dėl šmeižimo teismas pripažino, kad bylos aplinkybės patvirtina, jog teisėja I. K. visapusiškai išnagrinėjo bylą.

Pareiškėjas nacionaliniame teisme savo teiginiams pagrįsti rėmėsi Konvencijos 10 straipsniu, todėl nacionalinis teismas atsižvelgė į bylą *Prager ir Oberschlick prieš Austriją* (1995 m. balandžio 26 d.) priimtą sprendimą, pagal kurį žiniasklaidos atstovai turi teisę ir pareigą teikti nešališką informaciją (siekiant patenkinti viešąjį interesą) apie teisingumo sistemos veikimą, kartu

nepamirštant ypatingo teismų vaidmens visuomenėje. Siekiant visuomenės pasitikėjimo teismine sistema, būtina apsaugoti teismus nuo nepagrįstų kaltinimų.

Taigi nacionalinis teismas nustatė, kad straipsnyje išreikšta kritika yra neobjektyvi, konstatavo šmeižimą bei įpareigojo pareiškėją (bendrovę) sumokėti 7 000 eurų kompensaciją ir paskelbti šio sprendimo santrauką savo laikraštyje.

Pareiškėjas pateikė apeliacinį skundą 2006 m. kovo 8 d. 2006 birželio 19 d. apeliacinis skundas atmestas.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Kreipdamasis į EŽTT pareiškėjas išreiškė nuomonę, kad šiuo atveju valstybės kišimasis į informacijos skleidimą nebuvo būtinas demokratinėje visuomenėje. Ginčijamas straipsnis prisidėjo prie vykstančios diskusijos visuomenėje dėl prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo sąlygų. Straipsnis akcentavo vieną konkretų visuomenėje vykstančios diskusijos aspektą, t. y. prieglobsčio prašytojų statuso traktavimą teismuose, o patys straipsnio teiginiai buvo vertinamojo pobūdžio, todėl neturėjo būti įrodyti. Pasak pareiškėjo, nacionalinis teismas neturėjo reikalauti, kad būtų įrodyti straipsnyje išdėstyti teiginiai. Be to, ginčijamas straipsnis atitiko žurnalistų etikos reikalavimus.

EŽTT pastebėjo, kad žiniasklaida neturi peržengti tam tikrų pagarbos kitų asmenų teisėms ir teisingumo vykdymui ribų, tačiau jos tiesioginė pareiga yra skleisti informaciją ir idėjas, susijusias su viešuoju interesu. Konvencijos 10 straipsnio garantuojama apsauga taikoma tais atvejais, kai žiniasklaidos atstovai veikia gera valia ir tiksliai faktiniu pagrindu teikia patikimą ir tikslią informaciją, nepažeisdami žurnalistų etikos. Žiniasklaida turi pareigą skleisti tokią informaciją, o visuomenė – teisę ją gauti. Priešingu atveju žiniasklaida negalėtų atlikti gyvybiškai svarbaus visuomenės sargo („*public watchdog*“) vaidmens. Metodai, kuriais siekiama pateikti objektyvią ir subalansuotą informaciją, gali skirtis, ir teismai (EŽTT bei nacionaliniai teismai) neturi daryti įtakos tų metodų pasirinkimui, tačiau redaktorių diskrecija nėra neribota.

EŽTT taip pat atsižvelgė į teismų vaidmenį visuomenėje. Tam, kad teismai, kaip teisingumo garantas, būdami pamatinė vertybė teisinėje valstybėje, galėtų sėkmingai atlikti savo pareigas, visuomenė turi jais pasitikėti. Todėl gali būti būtina apsaugoti tokį pasitikėjimą nuo destruktivių puolimų, kurie yra iš esmės nepagrįsti, ypač atsižvelgiant į tai, kad kritikuojami teisėjai turi diskretiškumo pareigą, kuri neleidžia jiems atsakyti į tokius puolimus.

Šiuos veiksnius visų pirma turi įvertinti nacionalinės institucijos, kurios turi tam tikrą diskreciją sprendamos dėl reikalingumo riboti saviraiškos laisvę egzistavimo bei jo apimties. Kartu

turi būti vertinama, ar priežastys, kurias nurodo nacionalinės institucijos, teisindamos ribojimą, yra susijusios ir pakankamos, ir ar priemonė buvo proporcinga siekiamam teisėtam tikslui.

EŽTT papildomai pastebėjo, kad faktų egzistavimas gali būti įrodytas, o vertinamojo pobūdžio teiginiai neįrodinėtini. Vis dėlto, net jei teiginys yra vertinamojo pobūdžio, saviraiškos laisvės ribojimo proporcingumas gali priklausyti nuo to, ar egzistuoja pakankamas faktinis pagrindas ginčijamam teiginiui, kadangi net vertinamasis teiginys be jokio faktinio pagrindo gali būti peržengiantis ribą.

EŽTT konstatavo, kad byloje buvo liečiami klausimai, susiję su viešuoju interesu. Tačiau pačiu straipsniu yra išreiškiama kritika ne tik išprievartavimo bylos nagrinėjimo ypatumų atžvilgiu, bet ir bylą nagrinėjusios teisėjos I. K., kaip šališko asmens, atžvilgiu. EŽTT taip pat konstatavo, kad straipsnyje išreiškiama mintis, jog teisėja I. K. ne tik neatsižvelgė į tam tikras bylos aplinkybes, ir kitas aplinkybes pernelyg stipriai akcentavo, bet ir darė tai tyčia. EŽTT pritaria nacionaliniams teismams, kad tokie teiginiai yra faktiniai teiginiai ir reikalauja tvirto faktinio pagrindo, kurio pareiškėjas nepateikė.

Be to, pareiškėjo teisės skleisti informaciją ribojimas buvo proporcingas. Pareiškėjui buvo paskirta ne baudžiamajame procese skiriama bauda, jis buvo įpareigotas sumokėti žalos atlyginimą asmeniui, apie kurį buvo rašoma straipsnyje. Šios kompensacijos dydis (7 000 eurų) yra protingas, atsižvelgiant į straipsnio apimtį ir jo turinį, kuris, kaip nustatyta nacionaliniuose teismuose, buvo itin nepagarbus ir kenkiantis I. K. reputacijai.

Taigi nebuvo konstatuotas Konvencijos 10 straipsnio pažeidimas.

VI. NUOSAVYBĖS APSAUGA (Konvencijos I Protokolo 1 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Vistiņš ir Perepjolkins prieš Latvija* (pareiškimo Nr. 71243/01)

Šioje byloje EŽTT konstatavo Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimą. Nagrinėjamas nekilnojamojo turto eksproprijavimo teisėtumo klausimas.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai yra Latvijos piliečiai, gyvenantys Rygoje. 1994 metais jie įsigijo penkis žemės sklypus Kundziņsala saloje dovanojimo sutarties pagrindu. Ši sala, kurioje išvystyta uosto infrastruktūra, yra Rygos miesto dalis. Dovanojimo sutartimi pareiškėjams buvo atlyginta už tam

tikras asmenines paslaugas, atliktas dovanotojų atžvilgiu. Susitariančios šalys nurodė, kad kiekvienas žemės sklypas turi fiksuotą 705 EUR vertę, išskyrus vieną, kuris įvertintas apie 1 410 EUR sumos verte. Ši vertė buvo sąlyginio (orientacinio) pobūdžio, ir buvo nustatyta vien registracijos mokesčių apskaičiavimo tikslams, tačiau nebuvo kadastrinė turto vertė (tokios vertės registras tuo metu neegzistavo). Vėliau pareiškėjai sumokėjo 0,35 EUR notarinio mokesčio. Jie buvo atleisti nuo pajamų mokesčio (kadangi dovanojimo sutartis nebuvo apmokestinta), taip pat šešis mėnesius po žemės įsigijimo buvo atleisti nuo žemės mokesčio pagal tuo metu galiojusį įstatymą.

1995 m. rugpjūčio 15 d. Latvijoje buvo priimtas įstatymas, kuris nustatė Rygos uosto ribas, ir nuo kurio įsigaliojimo pareiškėjų žemės sklypai tapo uosto teritorijos dalimi. Visiems pareiškėjų žemės sklypams buvo nustatytas servitutas viešosios įmonės, atsakingos už uosto valdymą, naudai. Juridinis asmuo buvo įpareigotas sumokėti žemės savininkams metinę kompensaciją, kurios vertė neturėjo viršyti 5% nuo įregistruotos ginčijamų sklypų vertės.

1996 m. sausio mėnesį pareiškėjai kreipėsi į Nekilnojamojo turto vertinimo centrą (toliau – Centras) dėl savo žemės sklypų registruotos vertės apskaičiavimo. Centro išvadoje nurodyta, kad vieno pareiškėjo (Vistiņš) žemės registruota vertė yra apie 900 000 EUR, kito (Perepjolkins) – apie 5 010 000 EUR.

1997 m. birželio 11 d. Laisvojo Rygos uosto administracija savo ruožtu paprašė Centro apskaičiuoti kompensacijos vertę, kurią tektų sumokėti pareiškėjams pagal Nekilnojamojo turto paėmimo visuomenės poreikiams įstatymo nuostatas. Šis įstatymas numatė, kad kompensacija negali viršyti kadastrinės žemės vertės, nustatytos 1940 m. liepos 22 d., padauginus ją iš perskaičiavimo koeficiento. 1997 m. birželio 12 d. Centras nurodė, kad vienam pareiškėjui (Vistiņš) kompensacijos suma už jam priklausančių žemės sklypų nusavinimą būtų apie 850 EUR, kitam (Perepjolkins) – apie 13 500 EUR.

1997 m. spalio mėnesį pareiškėjų žemės sklypų nusavinimas valstybės naudai buvo įteisintas Parlamento išleistu specialiu įstatymu, pagal kurį pareiškėjams turėjo būti išmokėta kompensacija už nacionalizavimą, kuris būtų laikomas baigtu nuo to momento, kai atitinkamos pinigų sumos būtų pervestos į pareiškėjų sąskaitas, 1998 m. atitinkamos sumos buvo pervestos į pareiškėjų sąskaitas, tačiau pareiškėjai atsisakė naudotis tais pinigais. Įvykdžius šiuos mokėjimus, Rygos žemės registru teismas įsakė įregistruoti nacionalizuotą žemę valstybės vardu.

1998 m. Perepjolkins kreipėsi į teismą dėl nuomos mokesčio įsiskolinimo priteisimo už laikotarpį nuo 1994 m. balandžio 2 d. iki 1996 m. kovo 31 d. 1998 m. spalio 15 d. sprendimu pareiškėjui priteista 448 150 EUR (iš atsakovo – Laisvojo uosto). Vėliau pareiškėjas kreipėsi dėl nuomos mokesčio įsiskolinimo sumokėjimo, pratęsiant laikotarpį iki 1996 m. balandžio 1 d., ir dėl

kompensacijos už servituto nustatymą. 1999 m. kovo 18 d. Aukščiausiasis teismas priteisė pareiškėjui 145 000 EUR sumą, nurodydamas, kad pareiškėjas prarado teisę į ginčijamąjį turtą nuo 1997 m. rugsėjo 9 d., kai įsiteisėjo žemės nusavinimas. Kitas pareiškėjas (Vistiņš) taip pat kreipėsi į teismą su tapačiu reikalavimu. 1999 m. birželio 9 d. jam buvo priteista 85 000 EUR (iš atsakovo – Laisvojo uosto) už 1994–1997 m. laikotarpį.

1999 m. sausio mėnesį pareiškėjai kreipėsi į Rygos apygardos teismą dėl kadastrinės registracijos panaikinimo, nurodydami, kad teismo sprendimai jų netenkina, nes jiems buvo atimta teisė ginčytis dėl priteistinos pinigų sumos. Teismas atmėtė pareiškėjų skundą, todėl pareiškėjai kreipėsi su apeliaciniu skundu, nurodydami, kad jie neprieštarautų žemės nusavinimui kaip tokiam, jeigu jų žemės sklypų nusavinimo atveju būtų laikomasi įstatymuose numatytų reikalavimų, ir jeigu kompensacijos suma būtų protinga. Apeliacinis skundas buvo atmestas, nurodant, kad priteista pinigų suma buvo nustatyta pagal nacionalinės teisės normas, kurios reglamentavo Bendrojo nacionalizavimo įstatymo įgyvendinimą.

Taigi pareiškėjai kreipėsi į EŽTT dėl Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimo.

Neoficiali sprendimo apžvalga

EŽTT pripažino, kad ginčijamas žemės nusavinimas buvo atliktas valstybės naudai 1997 m. spalio 30 d. įstatymo Dėl ekspropriacijos Laisvajame komerciniame Rygos uoste pagrindu. EŽTT pažymėjo, kad tokia bendroji Latvijos ekspropriacijos sistemos taisyklė (dėl konkretaus ekspropriacijos atvejo įteisinimo specialiu įstatymu) neprieštaravo Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio esmei.

Tačiau nuo 1997 m. rugpjūčio 5 d. ekspropriacijos reguliavimas reiškė visos nuosavybės uosto ribose nusavinimą, ką kartu su 1997 m. spalio 30 d. įstatymu nacionaliniai teismai traktavo kaip galimybę nukrypti nuo Bendrojo ekspropriacijos įstatymo (1923 m.) nuostatų. Iki naujo reglamentavimo įsigaliojimo pareiškėjai turėjo pagrindo tikėtis, kad jų žemės sklypų nusavinimas bus atliktas pagal Bendrajame ekspropriacijos įstatyme numatytą reglamentavimą. EŽTT išreiškė abejonę dėl valstybės argumento, kad teismų nukrypimas nuo Bendrojo ekspropriacijos įstatymo pareiškėjų ginčo atveju ir procesinių apsaugos priemonių pritaikymas atitiko „sąlygų, numatytų įstatyme“ reikalavimą.

EŽTT pakartojo, kad teisės netrukdomai naudotis savo nuosavybe pažeidimas pasireiškia tais atvejais, kai ši teisė kertasi su „teisingos pusiausvyros“ tarp viešojo intereso ir individo fundamentalių teisių apsaugos nustatymo principu.

EŽTT pažymėjo, kad nuosavybės vertė nagrinėjamoje byloje buvo vertinama tris kartus. EŽTT laikėsi nuomonės, kad valstybės argumentų, kuriais buvo grindžiamas visos rinkos kainos nesumokėjimas, pakaktų, siekiant pripažinti, jog Konvencijos I Protokolo 1 straipsnis nepažeistas, jeigu EŽTT nekonstatuotų ypatingai didelio skirtumo tarp oficialios (įvertintos) registruotos žemės vertės ir pareiškėjų gautos kompensacijos. Vistiņšo gauta kompensacija prilygo vienai tūkstantajai oficialios jo žemės sklypų vertės, o Perepjolkins gavo 350 kartų mažesnę pinigų sumą nei nustatyta nekilnojamojo turto vertės registre. EŽTT manymu, toks neproporcingas atlyginimas beveik visiškai prilygsta kompensacijos nebuvimui.

Be to, valstybė neįrodė, kad uosto infrastruktūros optimizavimas, kaip teisėtas tikslas bendrosios ekonominės politikos kontekste, negalėjo būti pasiektas kitų, mažiau drastiškų priemonių nei ekspropriacijos kompensavimas grynai simbolinėmis išmokomis, pagalba. EŽTT atmetė valstybės argumentą dėl istorinio ekspropriacijos konteksto, nes nagrinėjamas ginčas įvyko jau po istorinės suirutės laikotarpio pabaigos. Vadovaudamasis teisinio tikrumo principu, įstatymų leidėjas neturėjo užkrauti pernelyg didelės naštos fiziniams asmenims (ir iš įstatymų leidėjo galima buvo tikėtis būtent tokio elgesio).

Nepaisant to, kad šiuo atveju Konvencijos I Protokolo 1 straipsnis nereikalauja visos žemės sklypų rinkos vertės išmokėjimo, EŽTT konstatavo, kad disproporcija tarp registruotos žemės vertės ir išmokėtos kompensacijos buvo pernelyg žymi, kad nepažeistų „teisingos pusiausvyros“ tarp viešojo intereso ir individo fundamentalių teisių apsaugos principo.

EŽTT taip pat konstatavo, kad valstybė peržengė savo diskrecijos ribas, nes pareiškėjų skundžiamas žemės sklypų nusavinimas yra per didelė ir neproporcinga našta, nesuderinama su „teisingos pusiausvyros“ tarp nuosavybės apsaugos ir viešojo intereso principu, ir tai pripažintina Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio pažeidimu.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. spalio 4 d. sprendimas byloje *Chabauty prieš*

Prancūziją (pareiškimo Nr. 57412/08)

Šioje byloje EŽTT Didžioji Kolegija nenustatė Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) ir 14 straipsnio (diskriminacijos draudimas) pažeidimo. Byloje buvo nagrinėjamas klausimas dėl galimos diskriminacijos pagal nuosavybę, kai pareiškėjas pagal nacionalinį reglamentavimą neturėjo teisės pašalinti nuosavybės teise jam priklausančių žemės sklypų iš Prancūzijos savivaldybių medžiotojų asociacijos medžioklės plotų sąrašo (kadangi jam priklausę žemės plotai buvo mažesnio, nei nustatyta įstatyme, dydžio).

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas paveldėjo du žemės plotus (iš viso apie 10 hektarų), kurie buvo įtraukti į medžioklės plotus, patvirtintus savivaldybių medžiotojų asociacijos ACCA (toliau – ir ACCA). Pareiškėjas turėjo medžioklės leidimą.

Prancūzijoje medžioklės teisės tam tikroje žemės teritorijoje priklauso jos savininkui. Tačiau 1964 m. išleistas įstatymas, žinomas kaip „Loi Verdeille“, kurio pagrindu yra jungiami medžioklei skirti žemės plotai ACCA veiklai. Žemės savininkai, kurių nuosavybė sudaro dalį ACCA medžioklės plotų, automatiškai tampa asociacijos nariais. Jie praranda savo išimtinę medžioklės teisę savo žemės plote, bet gali naudotis medžioklės teise visose kituose medžioklės plotuose, kuriuose veikia ACCA.

Tačiau savininkams, kurių žemės plotas viršija tam tikrą hektarų skaičių (Deux-Sèvres teritorijoje galioja 20 hektarų riba, kuri atitinka įstatyme numatytą minimalų plotą), suteikta teisė prieštarauti dėl įtraukimo į ACCA medžioklės plotus arba prašyti pašalinimo iš jų. Po 2000 m. Prancūzijoje išleisto įstatymo, ši teisė pripažinta papildomai tiems žemės savininkams, kurie siekia nutraukti medžioklę savo žemės plotuose, jeigu medžioklę prieštarauja žemės savininkų asmeniniams įsitikinimams.

Pareiškėjas, gavęs atsisakymą pašalinti jo žemės sklypus iš ACCA medžioklės plotų, kreipėsi į pirmosios instancijos administracinį teismą, kuris patenkino pareiškėjo skundą, nurodydamas, kad skirtingas didelių ir mažų žemės plotų savininkų traktavimas prieštarauja Konvencijos I protokolo 1 ir 14 straipsniams. ACCA pateikė apeliacinį skundą, kurį apeliacinės instancijos administracinis teismas patenkino, pabrėždamas, kad numatytas skirtingas reglamentavimas nepažeidžia tarptautinių reikalavimų, atitinka bendruosius valstybės tikslus ir smulkių medžiotojų interesus, kurie turi teisę susivienyti ir medžioti didesniuose medžioklės plotuose.

Pareiškėjas kreipėsi į EŽTT dėl Konvencijos I protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) ir 14 straipsnio (diskriminacijos draudimas) pažeidimo, argumentuodamas tuo, kad medžioklė neprieštaravo jo vidiniam įsitikinimui dėl etikos priežasčių, tačiau jo turimo žemės ploto dydžio nepakanka tam, kad galėtų pašalinti žemės sklypus iš ACCA medžioklės plotų, todėl jis diskriminuojamas nuosavybės pagrindu.

Neoficiali sprendimo apžvalga

EŽTT pažymėjo, kad *Chassagnou ir kt.* byloje Konvencijos I protokolo 14 straipsnio (diskriminacijos draudimas) pažeidimo konstatavimas didžiaja dalimi buvo lemtas to, kad

medžioklė prieštaravo pareiškėjų vidiniams įsitikinimams ir sąžinei. Be to, *Chassagnou ir kt.* byloje EŽTT paminėti argumentai neturėjo tikslo užkirsti kelio medžioti medžioklei skirtuose plotuose. Jais buvo siekiama suteikti teisę savininkams naudotis jų žemės plotais pagal savo sąžinę. Būtent išreikšta nepagarba žemės savininkų įsitikinimams lėmė nepagrįsto diferencijavimo konstatavimą. Konvencijos I protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimas konstatuotas dėl to, kad mažų žemės savininkų pareiga perduoti savo medžioklės teisę tam, kad kiti galėtų ja pasinaudoti tokiu būdu, kuris yra nesuderinamas su jų įsitikinimais, vertintina kaip neproporcinga našta, nepateisinama valstybės įstatymo leidėjo leidžiamais teisės aktais.

Chassagnou ir kt. byloje taip pat konstatuotas Konvencijos 11 straipsnio pažeidimas, kadangi įstatymu nustatyta asmens pareiga prisijungti prie asociacijos, kurios veikla ir pobūdis iš esmės prieštarauja asmens įsitikinimams, bei pareiga iš dalies perduoti valdymo teisę į žemę tam, kad asociacija pasiektų uždavinius, kuriems asmuo nepritaria, vertintinos kaip neproporcingos valstybės valdžios tikslui pasiekti teisingą balansą tarp žemės savininkų ir medžiotųjų interesų.

EŽTT taip pat pakartojo savo anksčiau išsakytą nuomonę kito aspekto atžvilgiu, kad skirtingas traktavimas yra diskriminacija, jei jis „neturi objektyvaus ir protingo pateisinimo“, t. y. jei jis nesiekia „teisėto tikslo“ arba nėra „pagrįsto proporcingumo“ tarp įgyvendinimui naudojamų priemonių ir siekiamo tikslo. Valstybės turi tam tikrą diskreciją vertinti, ar yra pateisinamas ir kokių mastu, nevienodas požiūris į panašaus pobūdžio santykius. Diskrecijos apimtis gali skirtis priklausomai nuo aplinkybių ir nagrinėjamų santykių dalyko (žr. *Chassagnou ir kt.*, par. 91, ir *Konstantinas Markin prieš Rusiją*, 2012 m. kovo 22 d., 125–126 par.).

Nagrinėjamoje byloje EŽTT pastebėjo, kad valstybė (įstatymų leidėjas) nuosavybės teisės santykiuose turi plačias diskrecijos ribas, ir nors diferencijavimas nuosavybės pagrindu tam tikrais atvejais pripažintinas diskriminuojančiu pagal Konvencijos nuostatas, tačiau jis nėra iš tų kriterijų, kurie EŽTT yra pripažįstami kaip iš principo nepriimtini (kaip tai yra bylų, susijusių su rasine ir etnine kilme, atveju, pavyzdžiui, *DH ir kiti prieš Čekijos Respubliką*, 176 par., *Sejdić ir Finci prieš Bosniją ir Hercegoviną* 43–44 par.) arba nepriimtini nesant labai svarbių priežasčių (pvz., bylos susijusios su seksualine orientacija - *Konstantinas Markin*, 127 par.; *Schalk ir Kopf prieš Austriją*, 97 par.).

Kaip ir *Chassagnou ir kt.* byloje, EŽTT sutiko su Prancūzijos valdžios atstovų argumentu dėl valstybės bendro tikslo ir pripažino, kad nagrinėjamų Prancūzijos teisės aktų „bendras tikslas buvo išvengti nesureguliuotos medžioklės ir skatinti racionalų medžiojamųjų žvėrių ir paukščių išteklių naudojimą“. Su šiuo teiginiu buvo sutikta ir *Baudinière and Vauzelle* byloje, kurioje EŽTT, be kita ko, pabrėžė, kad „reglamentuodamas medžioklės poveikį ekologiniam balansui, Prancūzijos

įstatymų leidėjas siekia aplinkosaugos tikslų, kurie neginčijamai pripažįstami bendrojo intereso (žr., pavyzdžiui, *Lazaridi prieš Graikiją*, 2006 m. liepos 13 d., 34 par.)“.

Teismas taip pat pastebėjo, kad žemės savininkai, kurių žemės sklypai įeina į ACCA medžioklės plotų sąrašą, praranda tik išimtinę teisę medžioti savo žemėje, ir jų nuosavybės teisė nėra ribojama kitu būdu. Be to, mainais jie gauna automatinę narystę ACCA, kuri leidžia medžioti ne tik visos asociacijos medžioklės žemėse, bet ir dalyvauti kolektyvinėse medžioklėse. Be to, žemės savininkai, kurie anksčiau gaudavo pajamų iš medžioklės arba kurie, prieš prisijungdami prie ACCA, medžioklės tikslais patobulino savo žemės plotus, turi teisę į žalos atlyginimą pagal nagrinėjamų nacionalinių įstatymų normas.

Konstatavęs minėtas aplinkybes ir atsižvelgdamas į valstybės diskreciją, EŽTT nutarė, kad tik mažų žemės plotų savininkų pareiga sujungti jų medžioklės plotus, siekiant bendrojo intereso, kuris yra teisėtas (skatinti geresnį medžiojamųjų paukščių ir žvėrių išteklių valdymą) nėra savaime neproporcinga šiam tikslui.

Taigi EŽTT nusprendė, kad galimas skirtingas sprendimas nei *Chassagnou ir kt* byloje, ir nagrinėjamoje byloje nebuvo pažeistas Konvencijos I Protokolo 1 ir 14 straipsniai, nes medžioklė neprieštaravo pareiškėjo vidiniam įsitikinimui.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 12 d. sprendimas byloje *Antonyan prieš Armėniją* (pareiškimo Nr. 3946/05)

Šioje byloje EŽTT Didžioji Kolegija nustatė Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimą. Byloje buvo nagrinėjimas klausimas dėl pareiškėjos teisės nutraukti anksčiau suteiktą kitiems asmenims apsigyvenimo teisę jos bute, siekiant netrukdomai naudotis savo nuosavybe.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėja yra Armėnijos pilietė, gimusi 1937 m. ir gyvenanti Jerevane. Byla susijusi su Jerevane esančiu butu, kuris buvo perduotas pareiškėjai sovietmečiu pagal nuomos sutartį, ir į kurią ji 1993 m. įgijo nuosavybės teisę. 1981 m. ji sutiko šiame bute įregistruoti savo dukterėčią, vėliau dukterėčiai gimė du vaikai, kurie taip pat buvo įregistruoti pareiškėjos bute su jos sutikimu. 1996 m. dukterėčia mirė ir jos registracija pareiškėjos bute buvo nutraukta.

2003 m. pareiškėja kreipėsi į Jerevano rajono policijos departamentą dėl dukterėčios vaikų registracijos pareiškėjos bute nutraukimo. 2004 m. sausio 20 d. laiške Jerevano rajono policijos

departamentas atsisakė nutraukti vaikų registraciją, atsižvelgdamas į nacionalinės teisės normas, nustatančias nepilnamečių registracijos nutraukimo atvejų sąrašą (kartu nutraukus vieno iš tėvų registraciją; arba pateikus atitinkamą tėvų ar vaikų teisėtų atstovų paraišką; arba dėl priežasčių, susijusių su nepilnamečių studijomis; arba esant atitinkamai teismo nutarčiai). Pareiškėja apskundė policijos departamento atsisakymą pirmosios instancijos teismui. Skundas buvo motyvuojamas tuo, kad dukterėčios vaikai niekada negyveno pareiškėjos bute. Pirmosios instancijos teismas atmetė pareiškėjos skundą, pažymėdamas, jog rajono policijos departamentas veikė pagal Vyriausybės nutarimo nuostatas, todėl atsisakymas pripažintinas teisėtu. Teismo sprendime taip pat buvo konstatuota, kad bylos šalims buvo tinkamai pranešta apie posėdį, bet nė viena iš jų neatvyko į teismo posėdį. Ieškovės teigimu, jai nebuvo pranešta apie bylos nagrinėjimą teisme.

2004 m. ieškovė pateikė apeliacinį skundą. Apeliacinis teismas atmetė pareiškėjos skundą, sutikdamas su pirmosios instancijos teismo nurodytais motyvais. Apeliacinio teismo sprendime nurodyta, kad apeliacinio proceso metu ieškovė ir jos atstovas pateikė savo paaiškinimus žodine tvarka. Ieškovės teigimu, tokia galimybė jai nebuvo suteikta. Apeliacinio teismo sprendime taip pat paminėta, kad vaikų tėvas dalyvavo apeliaciniame procese ir prašė atmesti ieškovės skundą.

Ieškovė apskundė apeliacinio teismo sprendimą kasaciniam teismui, kuris atmetė kasacinį skundą. Kasacinis teismas nutarė, kad kasacinio skundo argumentai yra nepagrįsti, nes pagal nacionalinio Civilinio kodekso normas, tais atvejais, kai yra ginčas dėl apsigyvenimo teisės nutraukimo, panaikinti šią teisę savininkas gali tik pateikęs atitinkamą prašymą teisme ir sumokėjęs lygiavertę buto rinkos vertei kompensaciją.

Remdamasi Konvencijos I Protokolo 1 straipsniu (nuosavybės apsauga), ji pateikė skundą, teigdama, kad 2004 m. Armėnijos valdžios institucijos atsisakė nutraukti dukterėčios vaikų registraciją šiame bute ir reikalavo sumokėti jiems kompensaciją tam, kad nutrauktų jų teisę gyventi bute, ir tai riboja jos teisę naudotis savo nuosavybe.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl pareiškėjos teisės netrukdomai naudotis savo nuosavybe

EŽTT pabrėžė, kad pagrindinis Konvencijos I protokolo 1 straipsnio tikslas yra apsaugoti asmenį nuo nepagrįsto valstybės kišimosi į asmens teisę netrukdomai naudotis savo nuosavybe. Tačiau, pagal Konvencijos 1 straipsnį, kiekviena susitariančioji šalis „turi užtikrinti Konvencijoje apibrėžtas teises ir laisves“. Šios bendrosios pareigos vykdymas gali pasižymėti pozityvių įpareigojimų sukūrimu valstybės viduje, siekiant efektyvios Konvencijoje nurodytų teisių apsaugos.

Atsižvelgiant į I protokolo 1 straipsnį, pozityvūs įpareigojimai gali pareikalauti, kad valstybė imtųsi priemonių, būtinų apsaugoti nuosavybės teisę (žr. *Broniowski v. Poland*, 143 par.).

Pareiškėja skundėsi, kad Armėnijos valdžios institucijos atsisakė išregistruoti iš jos buto dukterėčios vaikus ir registracijos nutraukimą sieja su kompensacine išmoka. Šioje byloje tokia valdžios institucijų pozicija kertasi su pareiškėjos teise netrukdomai naudotis savo nuosavybe. Taigi EŽTT konstatavo, kad šis ginčas patenka į viešosios ir administracinės teisės, o ne privatinės teisės sritį.

EŽTT pažymėjo, kad šioje byloje nebuvo konstatuota nuosavybės praradimo ar atėmimo. Be to, vaikų nuolatinė registracija pareiškėjos bute neprilygsta nuosavybės užvaldymui *de jure*, kadangi Armėnijos teisės aktai nenustato jokių pareiškėjos nuosavybės teisės ribojimų dėl kitų asmenų registravimo. Ieškovė nepateikė jokių įrodymų, pagrindžiančių tą aplinkybę, kad ji negali išnuomoti savo buto. Kita vertus, EŽTT atkreipė dėmesį, kad užsitęsusi vaikų registracija pareiškėjos bute prieš jos valią gali būti pripažinta sukeliančia pareiškėjai, kaip buto savininkei, žymų nepasitenkinimą, ir tai reikalauja apsaugos pagal Konvencijos I protokolo 1 straipsnį. Be to, vaikų nuolatinę registraciją pareiškėjos bute *de facto* galima laikyti kaip atimančią iš ieškovės realią galimybę perduoti butą kitam asmeniui. Esant šioms sąlygoms, EŽTT nustatė, kad ieškovės teisės netrukdomai naudotis savo nuosavybe ribojimas turi būti pripažintas patenkančiu į I protokolo 1 straipsnio pirmą sakinį (teisė netrukdomai naudotis nuosavybe).

Ar apribojimas buvo pateisinamas

Teismas priminė, kad I protokolo 1 straipsnis reikalauja, kad bet koks viešosios valdžios institucijos teisės netrukdomai naudotis nuosavybe ribojimas būtų teisėtas (žr. *Iatridis prieš Graikiją*, 58 par.). Tačiau įstatyminio pagrindo buvimas pats savaime nereiškia, kad ribojimas atitinka teisėtumo principą, kuris taip pat suponuoja, kad taikytinos nacionalinės teisės normos būtų pakankamai prieinamos, tikslios ir būtų galima numatyti jų taikymą. Šis principas taip pat reikalauja, kad būtų patikrinama, ar vidaus teisės aiškinimo ir taikymo būdai nacionaliniuose teismuose sukelia pasekmes, kurios yra suderinamos su Konvencijos principais (žr., pavyzdžiui, *Apostolidi ir kiti prieš Turkiją*, 2007 m. kovo 27 d., 70 par.).

EŽTT pastebėjo, kad nacionalinių teismų sprendimuose nebuvo nurodoma konkrečių Armėnijos Vyriausybės nutarimo nuostatų, kurių pagrindu atsisakyta nagrinėti skundą prieš Policijos departamentą. Atsisakymo teisėtumas buvo grindžiamas pateikiant bendrą nuorodą į Vyriausybės nutarimą, tačiau EŽTT pažymėjo, kad šiame Vyriausybės nutarime nebuvo nuostatų, kuri aiškiai draustų išregistruoti vaikus iš buto tokiais pagrindais, kaip tai nurodyta 2004 m. sausio 20 d. laiške.

Be to, nacionalinis kasacinis teismas, atmesdamas ieškovės skundą dėl teisės, nepateikė jokių priežasčių, kurios leistų manyti, kad vaikai turėjo teisę į apsigyvenimą ieškovės bute. EŽTT pažymėjo, kad Armėnijos teisės aktai nesiejo ir nesieja asmens registracijos nuolatinėje gyvenamojoje vietoje su teise į apsigyvenimą toje vietoje. Visų pirma, pagal Armėnijos Civilinio kodekso nuostatas, teisė apsigyventi gali atsirasti tik sudarant rašytinę sutartį su savininku. Šioje byloje tokio susitarimo tarp pareiškėjos ir vaikų nebuvo. Be to, kaip buvo nustatyta byloje, vaikai niekada negyveno ieškovės bute. Taigi negalima teigti, kad vaikai turėjo teisę apsigyventi pagal nacionalinės teisės nuostatas.

Nustatyta, kad atsisakymas išregistruoti vaikus ir pareiga sumokėti kompensaciją neturėjo aiškaus teisinio pagrindo, todėl pareiškėja neprivalėjo pradėti atskiro teisinio proceso, siekdama nutraukti vaikų teisę apsigyventi, ir sumokėti jiems kompensaciją.

EŽTT atkreipė dėmesį, kad valdžios institucijos bei nacionaliniai teismai, nurodydami, kad nepilnamečių išregistravimas yra galimas tik kartu išregistruojant vieną iš jų tėvų, neatsižvelgė į tai, kad faktiškai vaikų registracija nebuvo nutraukta kartu su jų motinos registracijos nutraukimu 1996 m., o vaikai gyveno kartu su tėvu jo gyvenamojoje vietoje kitame mieste.

Todėl EŽTT konstatavo, kad būdas, kuriuo Armėnijos valdžios institucijos atsisakė išregistruoti vaikų registraciją pareiškėjos bute, o būtent – pateikus bendrą nuorodą į Vyriausybės nutarimą ir reikalaujant sumokėti kompensaciją, buvo nenuspėjamas nacionalinės teisės taikymas ir pažeidė teisėtumo ir teisinės valstybės principus. Todėl darytina išvada, kad toks asmens nuosavybės teisės ribojimas nebuvo numatytas nacionalinėje teisėje. Taigi buvo nustatytas Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio pažeidimas. Kadangi byloje nebuvo konstatuota aplinkybių, įrodančių, kad pareiškėja negali išnuomoti buto dėl vaikų registracijos jame fakto, ir kad pareiškėja negavo dėl to pelno, EŽTT atmėtė pareiškėjos reikalavimą dėl turtinės žalos priteisimo ir priteisė 3000 EUR neturtinės žalos atlyginimą už tai, kad ji neturėjo galimybės išregistruoti sūnėnų.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje *Ališić ir kiti prieš Bosniją ir Hercegoviną, Kroatiją, Serbiją, Slovėniją ir buvusią Jugoslavijos Respubliką Makedoniją* (pareiškimo Nr. 60642/08)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad Serbija ir Slovėnija pažeidė Konvencijos I Protokolo 1 straipsnį (nuosavybės apsauga) ir 13 straipsnį (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę), tačiau kitos likusios valstybės nepažeidė 1 ir 13 straipsnių. Nagrinėjamas klausimas dėl pareiškėjų teisių užtikrinimo (garantijos) po valstybės iširimo ir pareiškėjų teisės išimti iš bankų sąskaitos santaupas bei palūkanas už užsienio valiuta kauptas banke lėšas.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai yra Bosnijos ir Hercegovinos piliečiai ir dabar gyvena Vokietijoje. Prieš Jugoslavijos Socialistinės Federacinės Respublikos (toliau – ir Jugoslavijos SFR) iširimą, pareiškėjai kaupė pinigines lėšas užsienio valiuta Sarajevo Ljubljanska Banka ir Tuzlos Investbanka padaliniuose. Ginčas kilo dėl prarastos galimybės išimti savo santaupas iš šių bankų po Jugoslavijos SFR iširimo.

Iki 1989-1990 m., buvusioje Jugoslavijos SFR buvo sudarytos palankios sąlygos Jugoslavijos SFR piliečiams laikyti santaupas užsienio valiuta: piliečiai gaudavo aukštas palūkanas, ir valstybė garantavo, kad imsis atitinkamų aktyvių veiksmų bankų bankrutavimo arba nemokumo atvejais. Be to, indėlininkams buvo suteikiama teisė bet kuriuo metu atsiimti savo santaupas su sukauptomis palūkanomis.

1989-1990 m. vykusios reformos metu, Sarajevo Ljubljanska Banka tapo Liublianos Ljubljanska Banka padaliniu ir pastarasis prisiėmė buvusiojo Sarajevo Ljubljanska Banka banko teises, turtą (aktyvus) ir įsipareigojimus (pasyvus). Tuo tarpu, Investbanka tapo nepriklausomu banku su savo pagrindine būstine Serbijoje ir padaliniais Bosnijoje ir Hercegovinoje, įskaitant Tuzlos padalinį.

Po Jugoslavijos SFR iširimo 1991-1992 m., „senos“ užsienio valiuta laikytos santaupos buvo įšaldytos, ir valstybės perėmėjos (naujai susiformavusios šalys buvusiosios Jugoslavijos SFR teritorijoje) susitarė išmokėti tas santaupas į nacionalinius bankus.

Pažymėtina, kad Bosnijos ir Hercegovinos Konstituciniais Tesimas išnagrinėjo didelį skaičių prašymų, susijusių su Bosnijos ir Hercegovinos nesugebėjimu išmokėti „senas“ užsienio valiuta kauptas lėšas Liublianos Ljubljanska Banka ir Investbanka padaliniuose, ir nenustatė Bosnijos ir Hercegovinos atsakomybės, tačiau įsakė valstybei padėti tų padalinių klientams atgauti jų lėšas iš Slovėnijos ir Serbijos.

2001 m. ir 2002 m. Susitarimo dėl Jugoslavijos SFR teisių perėmimo klausimų rengimo metu buvo deramasi, be kita ko, ir dėl „senų“, užsienio valiuta sutaupyty lėšų išmokėjimo pareigos paskirstymo. Kadangi valstybės – teisių perėmėjos negalėjo priėti bendro sprendimo, 2002 m. Tarptautinių susitarimų bankas („Bank for International Settlements“) pranešė, kad toliau šio klausimo sprendime nedalyvaus.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos I protokolo 1 straipsnio taikytinos taisyklės

EŽTT pakartojo, kad Konvencijos I protokolo 1 straipsnis apima 3 taisykles. Pirmą taisyklę, išvestą iš pirmos pastraipos pirmojo sakinio, yra bendrojo pobūdžio ir įtvirtina teisę netrukdomai naudotis savo nuosavybe. Antra taisyklė (antrajame pirmos pastraipos sakinyje) apima nuosavybės apribojimo galimybę, ir sieja apribojimus su tam tikroms sąlygoms. Trečia taisyklė (antroje pastraipoje) pripažįsta Susitariančių Valstybių pareigą suregulamentuoti nuosavybės teisės institutą tokiu būdu, kad nebūtų pažeidžiamas viešasis interesas. Antra ir trečia taisyklės taikytinos tais atvejais, kai teisė į nuosavybę yra ribojama, ir šios taisyklės aiškintinos pirmosios taisyklės kontekste (žr. *Iatridis prieš Graikiją*, 55 par.).

EŽTT pažymėjo, kad pareiškėjai daug metų neturėjo galimybės laisvai disponuoti savo „senomis“ užsienio valiuta sukauptomis lėšomis, todėl kaip ir kitose panašiose bylose (žr. *Trajkovskis prieš Buvusią Jugoslavijos Respubliką Makedoniją, Suljagić prieš Bosniją ir Hercegoviną*, 2009 m. lapkričio 3 d.), EŽTT vertino nagrinėjamą bylą trečiosios taisyklės kontekste.

EŽTT taip pat užsiminė, kad bendrieji Konvencijos I protokolo 1 straipsnio principai (teisėtumo principas, teisėto tikslo principas, teisingos pusiausvyros principas) buvo pakartotinai konstatuoti *Suljagić* byloje.

Bendrujų principų taikymas nagrinėtoje byloje

EŽTT pripažino, kad teisėtumo ir teisėto tikslo principai šioje byloje nebuvo pažeisti (žr. *Trajkovski* ir *Suljagić* bylas) ir toliau nagrinėjo klausimą, ar buvo laikomasi teisingos pusiausvyros tarp viešojo intereso ir pareiškėjų teisių principo Konvencijos nuostatų kontekste.

Pareiškėjai turėjo santaupų (užsienio valiuta) bankuose, ir dėl to jie įgijo teisę į piniginių lėšų, įskaitant palūkanas, išsiėmimą bet kuriuo jų pageidaujamu momentu. EŽTT taipogi pripažino, kad „senos“, užsienio valiuta išreikštos santaupos buvo užtikrintos valstybės garantija, kuri galėjo būti įvykdyta tik banko prašymu, tačiau tokių prašymų pateikta nebuvo. Taigi atsakomybė už užtikrinimo įgyvendinimą neperėjo iš bankų Jugoslavijos SFR. EŽTT pažymėjo, kad Jugoslavijos SFR iširimo metu, Liubianos Ljubljanskas Banka ir Investbanka nebuvo atskiri juridiniai asmenys, ir įmonių registre nurodyta, kad jie veikė motininių bankų vardu.

Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes, EŽTT konstatavo, kad Liubianos Ljubljanska Banka Slovėnijoje ir Investbanka Serbijoje buvo atsakingi už „senų“, užsienio valiuta išreikštų santaupų

išmokėjimą iki Jugoslavijos SFR iširimo. Toliau EŽTT nagrinėjo bankų atsakomybės klausimą po Jugoslavijos SFR iširimo.

Slovėnijos Vyriausybė nacionalizavo Liublianos Ljubljanskas Banka ir didesnę jo aktyvų (turto) dalį perkėlė į naują banką, patvirtindama, kad senas Ljubljanska Banka liko atsakingas už senas, užsienio valiuta išreikštas santaupas Ljubljanska Banka padaliniuose valstybėse – teisių perėmėjose. EŽTT taip pat pažymėjo, kad Susitariančioji Valstybė gali būti pripažinta atsakinga už valstybės įmonės skolas net tuo atveju, kai įmonė yra atskiras juridinis asmuo, tačiau instituciniu ir funkcinio požiūriu yra priklausoma nuo valstybės (žr. *Mykhaylenky ir kiti prieš Ukrainą*, 43-45 par.). Akivaizdu, kad Slovėnija yra vienintelis Ljubljanskas Banka akcininkas ir kad Vyriausybės agentūra administruoja šį banką. Be to, valstybė didžiąja dalimi atsakinga už banko nesugebėjimą gražinti savo skolas. Atsižvelgdamas į nurodytas aplinkybes, EŽTT padarė išvadą, kad Slovėnija atsakinga už banko skolas pareiškėjų Ališič ir Sadžak atžvilgiu (iš esmės tapačiais argumentais Serbija pripažinta atsakinga už Investbanka skolas).

EŽTT konstatavo, kad delsimas išmokėti santaupas gali būti pateisinamas esant tam tikroms išskirtinėms sąlygoms, tačiau nagrinėjamu atveju pareiškėjų laisvo naudojimosi savo santaupomis apribojimo tęstinis pobūdis bei konstruktyvaus santaupų išmokėjimo problemos sprendimo (reikšmingo susitarimo) stoka, derinant Susitarimo dėl Jugoslavijos SFR paveldėjimo klausimus, sąlygojo Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio pažeidimą (iš Slovėnijos valstybės pusės – Ališič ir Saldžiak atžvilgiu, o iš Serbijos – Saldžiak atžvilgiu).

Dėl galimo Konvencijos 13 straipsnio pažeidimo

EŽTT pažymėjo, kad Slovėnijoje nėra viena iš teisės gynimo priemonių – civilinis ieškinys prieš senąjį Ljubljanska Banka, prašymas Konstituciniam Teismui – nesuteikė pareiškėjams pakankamo žalos atlyginimo galimybės, nes Konstitucinis teismas negalėjo spręsti valstybės atsakomybės klausimo dėl santaupų problemos sename Sarajevo Ljubljansko Banka padalinyje. Be to, byloje nepateikta įrodymų, kurie patvirtintų sėkmingo problemos išsprendimo atvejų civilinio ieškinio pagalba buvimą.

Nagrinėdamas tą patį aspektą dėl Tuzlos Investabanka padalinio, EŽTT pastebėjo, kad, nors daugelis banko klientų ir padavė atitinkamus ieškinius kompetentingiems Serbijos teismams, nė vienas iš pateiktų ieškinių nebuvo patenkintas. Be to, Serbija neįrodė, kad nacionalinių teismų sprendimai (dėl bankų pareigos išmokėti minėtas santaupas) būtų buvę vykdomi.

Taigi EŽTT konstatavo, kad pareiškėjų žinioje nebuvo veiksmingų teisės gynbos priemonių. EŽTT nustatė Konvencijos 13 straipsnio pažeidimą.

VII. JUDĖJIMO LAISVĖ (Konvencijos IV protokolo 2 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. lapkričio 27 d. sprendimas byloje *Stamose prieš Bulgariją* (pareiškimo Nr. 29713/05)

Šioje byloje EŽTT konstatavo Konvencijos 4 protokolo 2 straipsnio (judėjimo laisvė) ir Konvencijos 13 straipsnio (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) pažeidimą. Nagrinėjamas klausimas dėl uždraudimo išvykti iš savo šalies dėl to, kad asmuo pažeidė kitos valstybės imigracijos įstatymus.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas gimė 1974 m. ir nuo 2010 m. vasario mėnesio gyvena Šefilde (Jungtinėje Karalystėje). 1998 m. pareiškėjas įstojo į Misurio valstijos universitetą ir, gavęs studento vizą, atvyko į Jungtines Amerikos Valstijas (toliau – JAV). Tačiau po kurio laiko jis metė studijas ir pradėjo dirbti. 2000 m. sausio mėnesį valdžios institucijos, nusprendusios, kad pareiškėjas pažeidė vizos sąlygas, pradėjo deportacijos procesą. 2003 m. spalio 29 d. pareiškėjas buvo deportuotas į Bulgariją.

2000 m. balandį pareiškėjo motina ištekėjo už JAV piliečio ir vėliau taip pat įgijo JAV pilietybę. Pareiškėjo brolis nuolat gyvena JAV.

Pasienio policijos tarnybos prie Bulgarijos vidaus reikalų ministerijos vadovas savo 2003 m. spalio 29 d. įsakymu nustatė pareiškėjui draudimą dvejus metus išvykti iš Bulgarijos ir nurodė kompetentingoms institucijoms paimti pareiškėjo pasą.

Pareiškėjas skundė tokį vadovo įsakymą Sofijos miesto teismui, motyvuodamas savo skundą tuo, kad priimant tokį įsakymą nebuvo atsižvelgta į visas individualias aplinkybes, bet jo pareiškimas buvo atmestas. Aukščiausiasis administracinis teismas šį teismo sprendimą paliko nepakeistą. Abu teismai nurodė, kad priimdamas tokį įsakymą pasienio policijos tarnybos vadovas rėmėsi įstatymu ir neperžengė jam suteiktos diskrecijos ribų.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos ketvirtojo Protokolo 2 straipsnio (judėjimo laisvė) pažeidimo

Pareiškėjas teigė, kad uždraudimas jam išvykti iš Bulgarijos teritorijos yra nepagrįstas ir neproporcingas.

Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad ši byla iškėlė naują, dar nenagrinėtą klausimą, kadangi dar nebuvo spręsta dėl situacijų, kai judėjimo laisvė buvo apribojama dėl nacionalinių ar užsienio imigracijos įstatymų pažeidimų. Ankstesnėse bylose judėjimo laisvės varžymai buvo susiję su vykstančiu baudžiamuoju persekiojimu, bausmių vykdymu, vykstančiu bankroto procesu, atsisakymu mokėti muitų mokesčius, mokesčių nesumokėjimu, skolų pagal teismo sprendimus nesumokėjimu, karo tarnybos prievolių nesilaikymu ir kt.

Neabejotina, kad uždraudimas pareiškėjui išvykti iš Bulgarijos bei jo paso konfiskavimas reiškė nurodytos laisvės ribojimą. Teismas turėjo spręsti, ar toks ribojimas buvo vykdomas „pagal įstatymą“, ar juo buvo siekiama teisėtų tikslų, ir ar jis buvo „būtinai demokratinėje visuomenėje“. Nei pareiškėjui, nei Teismui nekilo abejonių, kad šis sprendimas buvo priimtas vadovaujantis Tapatybės dokumentų įstatymu.

Laikotarpis, kurį pareiškėjui nebuvo leista išvykti iš savo šalies, šioje konkrečioje situacijoje nėra svarbiausias aspektas. Svarbiausia šiuo atveju buvo nustatyti, ar apskritai buvo proporcinga automatiškai uždrausti pareiškėjui keliauti į bet kurią ir kiekvieną užsienio valstybę dėl to, kad jis pažeidė vienos valstybės imigracijos įstatymus.

Teismas svarstė, kad Bulgarija, kaip valstybė, kuri tiesiogiai nepatyrė jokių pasekmių dėl pareiškėjo pažeidimo, uždrausdama jam išvykti iš jos teritorijos dvejus metus, elgėsi nepaprastai griežtai. Juo labiau, kad valdžios institucijos, priimdamos tokį sprendimą nepateikė jokių priežasčių bei neįvertino pareiškėjo situacijos ypatybių: pažeidimo sunkumo, tikimybės padaryti pakartotinį pažeidimą, šeimos situacijos, pareiškėjo asmeninių ir finansinių aplinkybių.

Galiausiai Teismas padarė išvadą, kad automatiškas tokios griežtos priemonės pareiškėjui pritaikymas, neatsižvelgiant į individualias aplinkybes, negali būti laikomas „būtinu demokratinėje visuomenėje“, todėl pažeidžia Konvencijos Ketvirtojo Protokolo 2 straipsnį.

Dėl Konvencijos 13 straipsnio (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) pažeidimo

Konvencijos 13 straipsnis reikalauja, kad kiekviena nacionalinė teisės sistema suteiktų bet kuriam asmeniui galimybę ginčyti jam arba jai pritaikytą priemonę, o taip pat ir tokios priemonės ištyrimą, pasitelkiant pakankamą ir visapusišką nagrinėjimo procedūrą. Šioje byloje svarbiausias klausimas yra, ar teismai išnagrinėjo pareiškėjo prašymus pakankamai kruopščiai ir atsižvelgdami į veiksnius, susijusius su draudimo pagrįstumu pagal Konvenciją.

Kaip buvo matyti iš teismų sprendimų, teismai neatsižvelgė į pareiškėjo argumentus bei laikė juos nereikšmingais. Nacionaliniai teismai sprendė tik pareiškėjui pritaikyto uždraudimo atitikimą formaliems įstatymo reikalavimams, bet atidžiau nenagrinėjo valdžios institucijų diskrecijos priimant šį uždraudimą.

Teismas konstatavo, kad tokia procedūra neatitiko 13 straipsnyje keliamų reikalavimų ir todėl lėmė šio straipsnio pažeidimą.